

Suomen objektin käyttö japani–suomi kääntämisessä

Kanade Mashiba

Pro gradu -tutkielma

Suomen ja sen sukukielten maisteriohjelma

Suomen kieli ja suomalais-ugrilainen kielentutkimus

Kieli- ja käännöstieteiden laitos

Humanistinen tiedekunta

Turun yliopisto

Huhtikuu 2024

Turun yliopiston laatu järjestelmän mukaisesti tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu

Turnitin OriginalityCheck –järjestelmällä

Pro gradu -tutkielma

Suomen ja sen sukukielten maisteriohjelma, Suomen kieli ja suomalais-ugrilainen kielentutkimus

Kanade Mashiba

Suomen objektin käyttö japani–suomi kääntämisessä

41 sivua, liitteet 5 sivua

Tutkimuksessani tarkastellaan suomen objektin käyttöä ja sen vaikutusta japani–suomi kääntämiseen. Tutkimuksen tavoitteena on tarkastella, minkälaisia eroja objektin käytön suhteen löytyy suomen ja japanin kielen välillä, ja analysoida, miten ne vaikuttavat kääntämiseen ja miten ne ratkaistaan kääntämisessä. Tutkimusaineistona käytän japanilaisen romaanin *Professori ja taloudenhoitaja* (Yoko Ogawa, 2003) suomennettua versiota, josta poimin 100 ensimmäistä objektin sisältävää lausetta. 100 lauseesta poimin vielä lauseet, jossa suomenkielisessä käännöslauseessa objektina toimiva substantiivilauseke (NP) ilmaistaan muuna kuin objektina tai ei ole läsnä japaninkielisessä alkuperäislauseessa. Ryhmittelen niitä neljään ryhmään sen mukaan, minä lauseenjäsenenä (objekti, komplementti, modifikaattori tai ei ole läsnä) suomen objekti-NP on japanin alkuperäislauseessa, ja analysoin niiden muutosten motivaatioita sekä vaikutuksia kääntämiseen.

Tutkimuskohteenani on suomen transitiviilause ja kyseessä on kontrastiivinen kielentutkimus, jossa verrataan suomea ja japania tarkastelemalla lauseenjäsenten kategorioita Croftin (2022) esittämän argumentin ja sen semanttisen roolin käsitteen mukaisesti. Analysoinnissa käytän Leipzigin glossaussäätöjä, jotta voin verrata kahtakieltä, joilla on eri kirjaimistosysteemit.

Analyysin kautta havaitsin ensin, että kääntämisen aiheuttamat rakenteelliset muutokset voidaan luokitella laajasti kahteen tyyppiin: kieliopillisista eroista johtuviin ja kielikulttuurisista eroista johtuviin. Edellinen on lähes automaattinen muutos, joka johtuu kielellisistä järjestelmällisistä eroista, kuten japanin relatiivipronominin puute, kun taas jälkimmäinen on muutos kielikulttuurisista eroista, jotta japaninkieliset lauseet tulisivat käännettyiksi luonnollisiksi ilmauksiksi suomen kielikulttuurissa. Erityisesti kielikulttuurisista eroista johtuvat muutokset liittyvät läheisesti kääntäjän valintoihin, ja on tapauksia, joissa kääntäjän tulkinta ja tyyli näyttävät vaikuttavan muutokseen, vaikkei lauserakenteen muutos välttämättä olekaan olennaista.

Sisällysluettelo

1	Johdanto	4
1.1	Tutkimusaihe ja -tavoitteet	4
1.2	Tutkimusmenetelmä	4
1.3	Tutkimuksen tausta ja tutkimuskysymykset	6
2	Tutkimuksen tausta	9
2.1	Transitiivinen konstruktio ja lauseenjäsenet universaaleina käsitteinä	9
2.2	Suomen lauseenjäsenten merkitsin: sijapäätteet	10
2.3	Japanin lauseenjäsenten merkitsin: sijapartikkelit	11
2.4	Vertailumenetelmä ja glossaus	12
3	Aineiston analyysi	14
3.1	Analyysin menetelmä ja merkintätavat	14
3.2	Varsinainen analyysi	15
3.2.1	Ryhmä 1. (S→O)	15
3.2.2	Ryhmä 2. (C→O)	19
3.2.3	Ryhmä 3. (M→O)	21
3.2.4	Ryhmä 4. (→O)	25
4	Käännöksen valintaan vaikuttavia tekijöitä kokoavasti	31
4.1	Kieliopillisia tekijöitä	31
4.2	Kielikulttuurisia tekijöitä	33
4.2.1	Henkilö tai eloton esine subjektina	33
4.2.2	Yksinkertaistuminen kääntämisessä	33
4.2.3	Japanin poisjätettävyys	35
4.3	Kääntäjän valinta	35
4.4	Yhteenveto	37
	Lähteet	39
	Liite: Aineisto ja transitiivilauseiden ryhmittely	42

1 Johdanto

1.1 Tutkimusaihe ja -tavoitteet

Lauserakenteeseen, tai tarkemmin sanottuna siihen, mistä lauseenjäsenistä lause koostuu, liittyy kyseisen kielen kielijärjestelmä ja -kulttuuri. Toisin sanoen, kun lause käännetään toiselle kielelle, käännöslauseessa ei välttämättä ole samaa rakennetta kuin alkuperäisessä, vaan on hyvin mahdollista muodostaa rakenteeltaan erilainen lause. Tällaisia seikkoja käsittelee kontrastiivinen kielentutkimus, jossa tarkastellaan kielen ilmiötä yleensä kahdessa kielessä (Järventausta 2013: 96). Kääntäminen voi aiheuttaa lauserakenteeseen paljon muutoksia, jotka perustuvat lähdekielen ja kohdekielen välisiin kielijärjestelmien ja -kulttuurien eroihin. Tällaisia muutoksia tapahtuu todennäköisesti kohdekielille ja kohdekulttuurille luonnollista käännöstä etsiessä ja sen lisäksi kääntäjän oma kirjoitustyylikin tietysti vaikuttaa suuresti käännöslauseiden rakenteisiin.

Tämän tutkimuksen aiheena on suomen objektin käyttö japani–suomi kääntämisessä, ja tutkin, kuinka lauserakenne muuttuu, kun japaninkielinen teksti käännetään suomeksi. Keskityn objektin sisältäviin lauseisiin tietyssä japanilaisessa romaanissa, joka on käännetty suomeksi. Tarkemmin sanottuna tarkastelen sitä, minä lauseenjäsenenä japaninkielisessä alkuperäislauseessa ovat olleet ne substantiivilausekkeet, jotka suomenkielisessä käännöslauseessa esiintyvät objekteina. Sen jälkeen analysoin muutosten trendejä ja niiden taustalla olevia tekijöitä sekä motivaatioita. Esimerkiksi minkälaiset japanin ja suomen kielijärjestelmien väliset erot ja kielijärjestelmään liittyvät (kieli)kulttuuriset erot aiheuttavat muutoksia, tai johtuvatko ne vain kääntäjän kirjoitustavasta ja tyylistä? Viime kädessä käsittelen hankaluuksia, joita objektiin liittyvät kielijärjestelmien ja niihin liittyvät kulttuuriset erot aiheuttavat kääntämiselle, sekä kääntäjien strategioita näitä vaikeuksia kohtaan.

1.2 Tutkimusmenetelmä

Aineistona käytän japanilaisen romaanin *Professori ja taloudenhoitaja* suomennettua versiota. *Professori ja taloudenhoitaja* on voittanut palkintoja Japanissa ja käännetty monille kielille, myös suomeksi. Japanilainen kirjailija Yoko Ogawa on erittäin arvostettu ja voittanut monia palkintoja sekä kotimaassa että maailmassa. Hänen teoksiansa alettiin arvostaa ensin Ranskassa, ja nyt niitä rakastetaan kaikkialla

maailmassa. Vuonna 2003 ilmestynyt ja vuonna 2006 suomeksi käännetty *Professori ja taloudenhoitaja* on Ogawan ensimmäinen kirja, joka on käännetty suomeksi, ja se kertoo matematiikan professorin, jonka muisti ei kestä kuin 80 minuuttia, taloudenhoitajan ja hänen poikansa surullisista ja lämpimistä päivistä sekä matemaattisen maailman kauneudesta.

Tutkimus tehdään Miestamon (2013) typologisen tutkimuksen periaatteiden mukaisesti kolmessa vaiheessa: se alkaa aineiston koonnista, sitten siirrytään aineiston analyysiin ja yleistykseen, ja lopulta etsitään havaittavien ilmiöiden selityksiä sekä motivaatioita. Kyseessä on japaninkielisen alkuperäistekstin ja suomenkielisen käännöstekstin vertaileva tutkimus. Ensiksi poimin suomennoksesta ensimmäiset 100 transitiiivilauseita eli objektin sisältävää lausetta, joista vielä poimin lauseet, joissa suomenkielisessä käännöslauseessa objektina toimiva NP on japaninkielisessä alkuperäislauseessa eri lauseenjäsenenä (subjekti=S, predikaatiivi=C tai modifikaattori=M) tai sitä ei ole olemassa (-). Voin luokitella ne siis neljään ryhmään: (1)S→O, (2)C→O, (3)M→O, (4)→O. Jokaisesta ryhmästä tarkastelen, minkälaisia muutoksia tehdään alkuperäisen lauseen muuntamisessa objektilliseksi lauseeksi ja mitkä tekijät niiden lauserakenteen muutosten taustalla ovat, sekä etsitään molemmista kielistä päteviä yleistyksiä. Verratakseni kahta kieltä käytän Leipzigin glossaussääntöjä (<https://www.eva.mpg.de/lingua/pdf/Glossing-Rules.pdf>).

Analysoinnin jälkeen tutkin suomen ja japanin transitiivilauseen käytön ominaispiirteitä sekä japani–suomi kääntämisen suuntauksia ja strategioita lauserakenteen suhteen. Pohdin, kuinka lauserakenteen erot kahden kielen välillä näkyvät käännöksessä ja miten käännös kompensoi näitä eroja. Oletuksenani on, että kielijärjestelmän sekä siihen liittyvän (kieli)kulttuurisen eron aiheuttamia lauserakenteen tai ilmaisutavan muutoksia ratkaistaan monesti yksinkertaistamisella, mikä on hyvin yleinen ilmiö kääntämisessä. Tutkimukseni tarkoituksena ei ole arvioida käännösteosta tai päättää, onko se hyvä tai huono, vaan tarkastella miten kahden kielen kielelliset tai kulttuuriset erot vaikuttavat kääntämiseen ja miten ne näkyvät siinä. Koska kääntämisessä jotain aina katoaa ja jotain jää (Makino 2018), tässä yritetään selvittää, mitä nämä asiat ovat. Sen lisäksi kaikki tekstit mukaan lukien käännökset toimivat aina kokonaisuutena, johon sisältyy lauseiden välisen vuorovaikutuksen luomia vivahteita sekä rytmejä, eikä niitä välttämättä voida arvioida tarkastelemalla yksittäisiä lauseita. Tässä tutkimuksessa kuitenkin verrataan yksittäisiä suomenkielisiä käännöslauseita alkuperäisiin japaninkielisiin lauseisiin keskittyen suomen

transitiivilauseen käyttöön, koska tarkastellaan konkreettisesti, miten kieliopilliset ilmiöt tekevät kääntämisen vaikeaksi ja miten niiden aiheuttamia ongelmia voidaan ratkaista.

1.3 Tutkimuksen tausta ja tutkimuskysymykset

Koska tässä tutkimuksessa kieliä verrataan synkronisesti, on hyödyllistä tarkastella ensisijaisesti kielitypologian metodologiaa. Tämä edistää ymmärrystä siitä, miten kieliä vertaillaan synkronisessa vertailevassa kielentutkimuksessa. Kielitypologisessa tutkimuksessa tunnistetaan kieliopillisten kategorioiden (esim. subjekti, objekti ja predikatiivi) kieltenvälinen status, jotta voidaan määritellä sama ilmiö eri kielissä eli vertailla eri kieliä. Viime aikoina keskustelussa typologisen vertailun teoreettisista lähtökohdista on tarkasteltu tärkeänä teemana kielellisten kategorioiden luonnetta eli sitä, ovatko kielelliset kategoriat kielille yhteisiä (universaali kategoriakäsitys) vai kielikohtaisia (partikularistinen kategoriakäsitys). Partikularistinen kategoriakäsitys, joka osoittaa, että kunkin kielen kategoriat ovat kielikohtaisia ja ettei ole olemassa universaaleja kategorioita, on omaksuttu useissa nykyisissä funktionaalisen kielentutkimuksen suuntauksissa. Tämä näkemys samalla olettaa, että kieltenvälisestä vertailusta paljastuva eri kielten samankaltaisuus johtuu funktionaalisen eli semanttisen tai pragmaattisen tason yhteyksistä. Toisin sanoen on tarkasteltava yhteisiä funktionaalisia ominaisuuksia, kun tutkitaan eri kieliopillisiä kategorioita, jotka ovat erilaisia kielittäin. (Miestamo 2013: 28–37.) Tässä tutkimuksessa, kun tutkitaan japanin ja suomen lauserakennetta keskittyen lauseenjäseniin, tarkastellaan lauseenjäsenten kategorioita Croftin (2022) esittämän argumentin sekä sen semanttisen roolin käsitteen mukaisesti.

Koska tällä kertaa verrataan kahta kieltä, japania ja suomea, tutkimukseni kuitenkin luokitellaan kontrastiiviseen kielentutkimukseen, jossa Järventaustan (2013) mukaan verrataan yleensä vain kahta kieltä ja tarkastellaan useampia kielen ilmiöitä yksityiskohtaisemmin niistä. Kontrastiivisen kielentutkimuksen keskeisenä tavoitteena on vertailla kieliä ja kuvata niiden välisiä eroja, joskus myös yhtäläisyyksiä tietyn teoreettis-metodisen kehyksen puitteissa. Siinä keskitytään tyypillisesti kielijärjestelmään ja -rakenteeseen enemmän kuin kielen käyttöön, mutta nykyisin myös kontrastiivisen tutkimuksen kentässä tekstien (kielen käytön) tutkimus on olennaista, ja näkökulmakin on vähitellen siirtynyt kielen rakenteista kielen funktioon. (Järventausta

2013: 96–98.) Tutkimuskohteenani on suomen transitiivilause, eli se keskittyy lauseenjäseniin ja lauserakenteeseen. Koska käsittelen tutkimuksessani kirjallisen teoksen käännöstä, aihe liittyy vahvasti myös kielen käyttöön ja funktioon nykyisiä trendejä noudattaen.

Kontrastiivinen kielentutkimus lähtee oletuksesta, että kieliä voi verrata keskenään. Kieliä on mahdollista kontrastoida vertailuperustalla, muuttumattomalla suureella, johon kielten välisiä eroja ja yhtäläisyyksiä voi suhteuttaa, ja kontrastiivisten analyysien vertailuperustaksi on määritelty yleensä joko jonkinlainen semanttinen tai muodollinen vastaavuus (Järventausta 2013: 99, 104–105.) Formaali ekvivalenssi säilyttää lähtökielen rakenteen mahdollisimman samanlaisena kohdekielessä, pragmaattinen ekvivalenssi taas sallii vapaamman kääntämisen, jossa pääasiana on merkitys ja sisältö. Koska tutkimuksessani vertailu perustuu pääosin lauseenjäseniin, jotka on määritelty semanttisesti ja syntaktisesti, niin pohjimmiltaan vertailuperustana voi olla semanttinen sekä syntaktinen vastaavuus. Vertailuperusta on kuitenkin jossain määrin muodollinen, koska analysoitaviksi lauseiksi poimin vain muodollisesti rajattuja. Otan analyysiini mukaan vain lauseet, joissa objektina toimii substantiivilauseke totalitiivissa tai partitiivissa suomessa, *o*-partikkelissa japanissa. Larjavaaran esittämä totalitiivi on ei-partitiivisija, joka on monimuotoinen ja -lähtöinen mutta merkitykseltään hyvin yhtenäinen (Larjavaara 2019: 21). Jos verrattavat tekstit ovat toistensa käännöksiä, toimivana perustana on myös käännösekvivalenssi, joka määräytyy semanttis-syntaktisesti, ja sillä kontrastoidaan jonkin kielioppimallin puitteissa vaikka kielten lauserakennesääntöjä (Järventausta 2013: 106). Tutkimuksessani aineiston analyysi seuraa Järventaustan kontrastiivisen analyysin kolmea vaihetta: kuvaus, verrattavuuden toteaminen ja varsinainen kontrastointi. Luvussa 2 esittelen verrattavat kielet (japani ja suomi) ja verrattavat ilmiöt (transitiivilause ja objekti) sekä vertailuperustaa, jonka mukaan on mahdollista kontrastoida kieliä. Siirryn varsinaiseen vertailuun luvussa 3. Analyysissa kyseessä on yksisuuntainen kontrastointi, joka perustuu rajauskielen eli kielen, jonka perusteella tutkimuskohde on rajattu, muotoihin, ilmauksiin tai kategorioihin, ja tutkin miten rajauskielen ilmauksen merkityssisältö esitetään verrattavassa kielessä. Rajauskielenä on suomi ja verrattava kieli on japani. Keskittyen suomen objektimuotoon sekä transitiiviseen konstruktion tutkin, minkälaisia alkuperäisvastineita suomenkielisellä transitiivisella lauseella japaninkielisessä tekstissä on. Vaikka tutkimuksessa nähdään muutoksia japanin alkuperäistekstistä suomen käännöstekstiin, analyysin kontrastoinnin suuntaus on kuitenkin suomesta japaniin,

joten vertailun pääakseliksi asetan suomen kielen järjestelmän, jos molempien kielten järjestelmät eivät välttämättä vastaa toisiaan.

Käännös voi olla vaikea käsitellä kontrastiivisessa tutkimuksessa, koska siihen vaikuttaa lähtökielen ja kohdekielen kielellisten eli kielijärjestelmän ja siihen liittyvien (kieli)kulttuuristen erojen lisäksi aivan erilaisia muita taustatekijöitä: tekstin laji, käännöksen tarkoitus, historiallinen konteksti, kohdelukijan ryhmä ja ikä sekä kääntäjän tyyli ja intuitio. Etenkin kirjoittajan tyyli ja intuitio voivat johtaa monimutkaisiin ja epäselviin analyysituloksiin, jos ei käsitellä monien eri kirjoittajien saman tekstin käännöstä. Mauranen (2002) on kuitenkin korostanut käännöstekstin soveltuvuutta kontrastiiviseen kielentutkimukseen: käännösteksti on hänen mukaansa ehdottomasti osa kieltä, edustaa yleistä ja luonnollista kielenkäyttöä sekä tekstin todellisia funktioita elävässä kulttuurissa, ja se paljastaa reaalisen kaksikielisen kielenkäytön monimuotoisuutta, epämääräisyyttä sekä epäselvyyttä. Käännöstekstin on siis hänen mukaansa sisällytettävä tutkimusaineeseen, joka edustaa koko kieltä, ja jopa kääntäjän intuitio onkin ilmentymä kielten välisestä kontrastista, joten se voi olla sellaisenaan lähde kontrastiiviselle tutkimukselle.

2 Tutkimuksen tausta

2.1 Transitiiivinen konstruktio ja lauseenjäsenet universaaleina käsitteinä

Croftin (2022) mukaan aktioon tai yleisemmin tapahtumaan kuuluu osallistujia, entiteettejä (yleensä ihmisiä ja esineitä), jotka osallistuvat tapahtumaan. Kun aktio paketoidaan predikaatioksi ja sen osallistujat paketoidaan predikoidusta aktiosta riippuviksi referenteiksi, kuvailemme niitä argumenteiksi. Lauseessa, jossa ytimenä on verbi, subjekti ja objekti ryhmitellään yhteen ydinargumenteiksi (Croft 2022: 171-173.)

Transitiivinen tapahtuma on prototyypisesti tilanmuutos, jossa ulkoinen tahdonvoimainen agentti tuo muutoksen patientissa siten, että patientti siirtyy tulostilaan. Transitiiivisella konstruktioilla on kaksi keskeistä semanttista osallistujaroolia, agentti ja patientti, ja subjektin ja objektin määrittelyyn se on prototyypinen konstruktio, jossa subjekti ilmaisee agenttia ja objekti patienttia. Croft määrittelee transitiiivisen konstruktion konstruktioiksi, jossa ilmaistaan predikoidun tapahtuman agenttia ja patienttia kun agentti on merkittävämpi kuin patientti (Croft 2022: 183,186.) Croftin määritelmä sulkee pois passiivirakenteet, mutta passiivilauseessa subjektin paikalla teemapaikassa voi olla objekti (VISK§ 1316), joten otan ne mukaan tutkimukseeni. Croft taas osoittaa subjektin ja objektin kieltenvälisen vertailukelpoisuuden pitämällä niitä transitiiivisessä konstruktiossa ytimellisinä argumenteina, jotka ovat riippumattomia kielen alignment -strategiasta (Croft 2022: 196).

Croft (2001) väittää toisaalta Radical Construction Grammar -teoksessaan lauseenjäsenten olevan kielikohtaisia huolimatta niiden yhteisistä nimityksistä, kuten ”subjekti” ja ”objekti”, eli hänen mukaansa jonkin kielen konstruktion subjekti tai objekti on erilainen kuin toisen kielen konstruktion. Suomen objektin kielikohtaisuus olisi kuitenkin kyseenalainen, koska suomessa resultatiivilauseita lukuun ottamatta objekti esiintyy juuri transitiivikonstruktiossa. Lisäksi Croft osoittaa, että vaikka kielen universaaleja ei ole syntaktisessa rakenteessa, ne ovat kuitenkin semanttisessa rakenteessa eli kielellisen funktion ja muodon kartoituksessa (Croft 2001: 61). Tämän takia tässäkin tutkimuksessa pidetään suomen ja japanin kielen transitiiivista konstruktioita sekä lauseenjäseniä, etenkin objekteja, vertailukelpoisina kytkemällä niiden semanttiset funktiot ja muodot. Sekä suomi että japani ovat agglutinatiivisia kieliä, ja niille on yhteistä, että kieliopillista funktiota kantavat sijat; suomen sijapäätteet ja japanin sijapartikkelit, eikä sananjärjestys vaikuta lauseenjäsenien tunnistamiseen.

Suomen ja japanin objektisijan merkinnät kuitenkin eroavat toisistaan siinä, riippuuko sijamerkintä objektitarkoitteen luonteesta. Japanissa käytetään periaatteessa aina kiinteää objektisijaa, kun taas suomen objektisijaan vaikuttaa objektitarkoitteen luonteen lisäksi lauseen aspekti. Niitä merkintoja Sinnemäki (2014) kutsuu termillä *rajoittamaton merkintä* (engl. *non-restricted marking*) ja *rajoitettu merkintä* (*restricted marking*). Eron voi odottaa aiheuttavan myös jonkinlaisia muutoksia kääntämisessä. Seuraavaksi tarkastellaan tarkemmin, miten lauseenjäsenten sijat toimivat suomessa ja japanissa.

2.2 Suomen lauseenjäsenten merkitsin: sijapäätteet

Suomen lause koostuu yleensä verbistä ja yhdestä tai useammasta nominaalisesta lauseenjäsenestä (subjekti, objekti, predikatiivi ja adverbiaalit), jotka kertovat lausekkeiden tehtävät lauseissa. Subjektina, objektina ja predikatiivina toimiva NP tai AP on aina kieliopillisessa sijassa: nominatiivissa, partitiivissa, genetiivissä tai akkusatiivissa. Adverbiaalina toimivat taas muissa sijoissa olevat lausekkeet sekä adpositio- tai adverbilausekkeet (VISK§907).

Suomen objektille on ominaista sijavaihtelu partitiivin ja totalitiivin eli genetiivin, nominatiivin ja *t*-päätteisen akkusatiivin kesken. Partitiiviobjekti esittää tilanteen tai objektin rajaamattomana, totaaliobjekti rajattuna kokonaisuutena. Etupäässä lauseen kielteisyyden, rajaamattoman aspektin ja kvantitatiivisen epämääräisyyden vaativat partitiivia, ja jos mikään niistä ehdoista ei päde, objektin sija on totalitiivi, jossa sija on tarkemmin sanottuna nominatiivi, yksikön genetiivi tai *t*-päätteinen akkusatiivi. Objektin sija riippuu toisaalta lauseen rakenteesta ja verbimuodosta, toisaalta objekti-NP:n tyypistä (VISK§925, 930, Larjavaara 2019: 21.)

Suomen kielessä argumenttirakenteen ensisijaiset jäsenet ovat argumentteja, joilla on syntaktinen funktio toimia subjektina, objektina ja predikaattina. Semanttisesta näkökulmasta tulee kuitenkin mainita, ettei välttämättä esitetä semanttista tietoa semanttisten roolien primitiivisen oletuksen avulla; esimerkiksi objekti voi ilmaista myös lokatiivia patientin sijasta (esim. *kaataa vettä lasiin / kaataa lasi täyteen*) (Pajunen 2001: 82–92.) Tässä suhteessa suomen transitiivirakenne voi poiketa Croftin prototyypistä.

Suomessa on taas useita verbejä, joiden kohdalla semantiikka ja morfosyntaksi osoittavat eri suuntiin sen suhteen, onko niiden komplementti objekti vai ei. Kyseessä

on NP, joka on muissa kuin kanonisissa objektin sijoissa (akkusatiivissa, nominatiivissa tai partitiivissa), pohjimmiltaan lokatiivissa, mutta toimii semanttisesti objektina (esim. *Hän uskoo siihen*). Tästä mielipiteet jakautuvat myös kieliopintutkijoiden parissa. Sands ja Campbell ovat asettaneet ne ei-keskeisiksi argumenteiksi (Sands, Campbell 2001: 286–287.) Tässä tutkimuksessakaan ei pidetä niitä objekteina, koska ne eivät näytä olevan objekti morfosyntaktisen käsityksen perusteella. Objektina toimii NP:n lisäksi infiniittinen lauseke tai lause, mutta tutkimukseni käsittelee vain NP-objektia, joka on selkeästi kieliopillisessa sijassa.

2.3 Japanin lauseenjäsenten merkitsin: sijapartikkelit

Japanin kielen ominaislaatuja agglutinatiivisena kielenä luonnehtivat parhaiten partikkelit, jotka liittyvät muihin sanoihin (substantiiveihin, verbeihin, adjektiiveihin tms.) ja lisäävät niille merkityksiä sekä ilmaisevat sanojen välisiä kieliopillisiä suhteita. Partikkelit ryhmitellään eri tyyppeihin niiden tehtävien mukaan, mutta kyseessä tässä tapauksessa ovat sijapartikkelit, jotka liittyvät pääasiassa substantiiviin ja merkitsevät substantiivin ja muiden sanojen välisen semanttisen suhteen. Suomessa sija ilmaistaan substantiivin taivutuksessa eli sijapäätteillä, kun taas japanissa se ilmaistaan liittämällä itsenäinen sijapartikkeli taipumattoman substantiivin perään. Voidaan sanoa, että japanin lauseenjäsentä määritellään sijapartikkelilla, kuten *wa* ilmaisee subjektia ja *o* objektia (*Watashi-wa koohee-o nomu*. ‘Minä juon kahvia’), mutta sijapartikkelit ilmaisevat lauseenjäsenten lisäksi hyvin erilaisia kieliopillisiä rooleja, esimerkiksi *ni* ilmaisee liikkeen määränpäättä (*Finrando-ni iku* ‘mennä Suomeen’) ja *to* ilmaisee rinnakkaisuutta (*Nihon-to-Finrando* ‘Japani ja Suomi’). Suomalaisten sijojen tapaan japanissa myös yhdellä sijapartikkelilla voi olla useita funktioita, koska objektia ilmaiseva partikkeli *o* voi samalla ilmaista liikkeen lähtökohdan (*Finrando-o tatsu* ‘lähteä Suomesta’) (Tokyo University of Foreign Studies 2006, sähköinen lähde.)

Periaatteessa japanin kielen objekti merkitään partikkelilla *o*, mutta on myös poikkeuksia, kuten ‘tykkäämistä’ tai ’haluamista’ ilmaisevien verbien kanssa objekti ottaa subjektia merkitsevän partikkelin *ga* (*Finlando-ga suki* ‘tykätä Suomesta’). Sen lisäksi vaikka japanissa voidaan ajatella, että partikkelit määräävät lauseenjäsentä, japanin lauseenjäsenten käsite voi olla hieman epäselvä, koska lauseita voidaan muodostaa ilman niitä ja jotkut tutkijat eivät erota objektia japanissa (Yamada 1984, sähköinen lähde.) Aivan kuten tunnistan suomen objektin sijoiksi partitiivin,

nominatiivin, genetiivin ja *t*-akkusatiivin, käytän *o*-partikkelia japanin objektin tunnuksena analyysissäni ja käsittelen poikkeuksia tapauskohtaisesti.

Vertailussa käsittelen vain keskeisiä partikkeleita, jotka esiintyvät materiaalitekstissä: *ga/wa* (nominatiivi), *o* (akkusatiivi), *ni* (datiivi), *kara* (ablatiivi), *ni/de/e* (lokatiivi), *no* (genetiivi), *de* (instrumentaali). Monilla japanin partikkeleilla on erilaisia toimintoja, niiden käyttö vaihtelee tilanteen mukaisesti, eivätkä ne välttämättä vastaa täsmälleen kielellistä tai suomen sijakäsitystä. Rinnastan kuitenkin japanin partikkelit suomen sijoihin, joihin ne näyttävät rinnastuvan käytön suhteen.

2.4 Vertailumenetelmä ja glossaus

Japanissa on kolme kirjaimistoa: kiinalaisesta kirjaimistosta syntynyt kanji, kanjista muunnettu hiragana ja katakana, mutta nämä nimitykset eivät anna suomenkielisille ihmisille mitään tietoa. Verratakseen suomen ja japanin lauserakennetta, japanin alkuperäislauseet on muutettava latinalaisille kirjaimille ja esitettävä suomeksikin analysoitavassa muodossa. Analysoidessani japaninkielisiä lauseita sovellan Leipzigin glossaussääntöjä, jotka koostuvat kymmenestä säännöstä interlineaaristen glossien syntaksista ja semantiikasta sekä liitteestä, jossa on ehdotettu leksikko lyhennetyistä luokkatunnisteista. Tutkimukseni keskeisenä käsitteenä on lauseenjäsenten muodostama lauserakenne, joten glossi keskittyy kunkin sanan kieliopilliseen funktioon.

Kuten alla olevassa esimerkissä, interlineaarisen glossin yleisen säännön mukaisesti sanat järjestetään pystysuoraan sana sanalta ja segmentoitavat morfeemit periaatteessa erotetaan yhdysmerkillä, nimenomaan keskeistä sijaa (nominatiivi, akkusatiivi, datiivi, ablatiivi, lokatiivi, genetiivi jne.) edustavat sijapartikkelit merkitään selkeästi. Japanissa on kuitenkin sijoja merkitsevien partikkelien lisäksi paljon partikkeleita, jotka lisäävät erilaisia merkityksiä sanoihin, ja verbeihin liittyvien partikkelien ja apuverbien määrä on suuri ja monipuolinen, joten sanoille, joihin liittyy jokin muu partikkeli kuin keskeisiä sijoja ilmaisevia, annan vastaavan merkityksen. Verbimuodon suhteen japanin aikamuoto voidaan jakaa menneeseen ja ei-menneeseen aikaan (Iori 2001), joten vaikka on muitakin tapoja ilmaista aikamuotoa ja aspektia, yksinkertaisen kaksijaon mukaan ei-menneisyys kirjoitetaan preesensiksi (PRS) ja menneisyys imperfektiksi (IPFV). Tässä tutkimuksessa verbimuoto ei ole tärkeä kohde, verbin merkintää rajoitan vain aikamuotoon, passiiviseen, negatiiviseen ja kysymysmuotoon. Japanissa ei ole verbin vaihtelua subjektin persoonan yhteydessä. Lisäksi japanissa ei myöskään ole

relatiivipronomineja, vaan sana liitetään suoraan sanaa modifioivan lauseen jälkeen, joten modifioiva lause merkataan kulmasulkeilla. Glossierittelyn perusteella japanin lause käännetään suomeksi alkuperäistä lauserakennetta parhaiten kuvaavassa muodossa. Kääntämisessä sanastollista valintaa mukautetaan käännöslauseisiin, mutta lauserakenteen vertailua varten olen pyrkinyt säilyttämään alkuperäisen lauserakenteen mahdollisimman tarkasti.

Esimerkki:

52. s: Kun työntekijää vaihdettiin valituksen takia(~)
 j: kuremu-niyori kaseifu-ga koutaisita baai
 <valituksen takia taloudenhoitaja-NOM vaihtua.IPFV> kun
 ‘Kun työntekijä vaihtui valituksen takia’

Glossissa käsiteltävien keskeisten sanojen funktiot kirjoitetaan Leipzigin merkintätavan mukaisesti seuraavasti:

Keskeiset substantiiviin liittyvät funktiot

sija	partikkeli
NOM . . . nominatiivi	<i>ga, (wa)</i>
ACC . . . akkusatiivi	<i>o</i>
DAT . . . datiiivi	<i>ni</i>
ABL . . . ablatiivi	<i>kara</i>
LOC . . . lokatiivi	<i>ni, de, e</i>
GEN . . . genetiivi	<i>no</i>
INS . . . instrumentaali, instruktiivi	<i>de</i>

Keskeiset verbiin liittyvät funktiot

PRS . . . preesens (ei- mennyt aika)

IPFV . . . imperfekti (mennyt aika)

PASS . . . passiivi

NEG . . . negatiivi

Q . . . kysymys

◇ . . . lause, joka modifioi seuraavaa sanaa

3 Aineiston analyysi

3.1 Analyysin menetelmä ja merkintätavat

Kirjasta *Professori ja taloudenhoitaja* kerätyt 100 transitiiivilauseetta voidaan ensinnäkin jakaa kahteen ryhmään: ne, joissa käännöstekstissä eli suomessa objektina toimiva substantiiivilauseke (NP) esiintyy alkuperäistekstissäkin eli japanissakin objektina (O→O) ja ne, joissa suomessa objektina toimiva NP on japanissa toisena lauseenjäsenenä (x→O). Aineistossani 55 lausetta kuuluu ensimmäiseen ryhmään ja loput 45 lausetta jälkimmäiseen. Lähes puolessa lauseista kääntämisessä on siis lauseenjäseniin tai -rakenteeseen liittyviä muutoksia. Toinen ryhmä voidaan vielä luokitella neljään alaryhmään sen mukaan, minä jäsenenä käännöslauseen objekti-NP on alkuperäisessä lauseessa (S,C,M,—→O).

Analyysissa käsitellään vain objektina toimivia substantiivilausekkeita, eli infinitiivi, partiisiippi tai *että*-lauseet jäävät tutkimuksen ulkopuolelle. Esimerkiksi lause *Professori (~) uskoi koko maailmankaikkeuden järjestyksen olevan ilmaistavissa numeroin(~)*, jossa objektina toimisi partiisiippi *koko maailmankaikkeuden järjestyksen olevan ilmaistavissa numeroin*, ei kuulu analyysiin. Lisäksi monimutkaisuuden välttämiseksi käsittelen vain objekti-NP:ta, jossa kyseessä on sijavalinta, vaikka tällä kertaa tutkimusaiheena ei ole objektin sija. Joissakin tapauksissa on vaikeaa määrittellä, mitä suomessa pidetään objektina, mutta perustuen peruskäsitykseen, että suomen objekti on joko totalitiivi tai partitiivi, muissa sijoissa olevat jätetään tutkimuksen ulkopuolelle, vaikka niitä voisi pitää objektina semanttisesti. Esimerkiksi lauseessa *Pidän sinusta, sinusta* toimii semanttisesti objektina, mutta en ota tällaista rektioadverbiaaleja tutkimukseen mukaan. Japanin kielen osalta käsittelen lauseet, jotka sisältävät japanin objektia merkitsevän partikkelin *o*. Sen lisäksi, vaikka jos objekti-NP:ksi valitaan hieman eri sanoja suomen ja japanin välillä, näitä lauseita käsitellään samana eli O→O tapauksina, koska tässä kyse ei ole sanojen valinnasta vaan lauserakenteesta. Esimerkiksi 28. lauseessa objektina esiintyy eri sanat *Poikani (~) oli (~) omaksunut ajatuksen nollaa pienemmistä luvuista /nollaa pienempien lukujen olemassaolon*, mutta käsittelen näitäkin O→O tapauksina, koska molemmat lauserakenteet ovat SVO ja verbeillä on samanlainen merkitys. Käsittelen tietenkin lauserakenteen muutosten mukana tulevaa sanojen vaihtelua.

Viimeisen luvun lopussa on aineisto, jossa luetellaan 100 objektilauseetta kirjasta *Professori ja taloudenhoitaja*. Olen lihavoanut lauseessa objektina toimivan osan ja

lauseita, joissa sekä suomessa että japanissa käytetään SVO -rakennetta, on väritetty harmaaksi.

3.2 Varsinainen analyysi

3.2.1 Ryhmä 1. (S→O)

Ensimmäiseen ryhmään kuuluvat lauseet, joissa japanissa subjektina toimiva NP on käännetty objektiksi suomessa. Tällaisia lauseita on kymmenen.

- 1a. s: (~)kortin taustapuolelle lyötiin **sininen tähtileima**.
j: kaado-no ura-ni buru-no inku-de hoshijirushi-no han-ga
osareru
kortti-GEN tasapuoli-LOC sininen-GEN muste-INS tähtimerkki-GEN
leima-NOM lyödä.PASS.PRS
'kortin tasapuolelle sinisellä musteella **tähtileima** lyödään'
- 1b. s: Kotipalveluiden välityssosiuuskunta Akebono lähetti **minut** ensi kertaa
Professorin luokse(~)
j: Akebono-kaseifushoukaikumiai-kara watashi-ga hakase-no moto-he
hakensareta
Akebono-kotipalvelut-ABL minä-NOM Professori-GEN luo-LOC
lähettää.PASS.IPFV.
'Kotipalveluiden välityssosiuuskunnasta **minä** olen lähetetty Professorin luo'
- 1c. s: Kun **työntekijää** vaihdettiin valituksen takia(~)
j: kuremu-niyori kaseifu-ga koutaisita baai
<valituksen takia taloudenhoitaja-NOM vaihtua.IPFV> kun
'Kun **työntekijä** vaihtui valituksen takia'
- 1d. s: **Häntä** ilahdutti enemmän hätäpäissä keksitty tolkkuttoman väärä vastaus(~)
j: kurushimagireni toppyoushimonai machigai-wo okashita tokino houga
mushiro yorokonda
<hätäpäissä tolkkuton virhe-ACC tehdä.IPF > kun enemmän
pikemminkin ilahtua.IPF
'(**Hän**) ilahtui enemmän kun (me) teimme hätäpäissä tolkkuttoman virheen'

Näistä ensinnäkin tarkastelen suomen ja japanin passiivimuodon eroihin liittyviä muutoksia. Esimerkiksi lauseessa a. NP *tähtileima* esiintyy eri jäsenenä, vaikka sekä suomessa että japanissa on verbiä *lyödä* käytetty passiivimuodossa, ja tämä johtuu suomen ja japanin välisestä passiivilauseen rakenteen eroista tai suomen passiivirakenteen omaperäisyydestä. Japanissa aktiivi- ja passiivirakenteen välisen suhteen voidaan sanoa olevan tavallinen, koska passiivissa verbiin liittyy apuverbi (japanin passiivin apuverbi on *-reru/rareru*), ja subjekti ja objekti vaihtuvat, eli aktiivirakenteessa objektina toimiva patientti esiintyy subjektina passiivissa. Toisin sanoen japanissa passiivi tekee patientista subjektin ja agentista komplementin lisäämällä *ni* -sijapartikkelin. (Okutsu 1984, sähköinen lähde.) Suomen passiivilause ei puolestaan voi sisältää subjektia, vaan subjektin paikalla on jokin toinen jäsen (VISK§1316), ja teemana olevaa sanaa *tähtileimä* pidetään kieliopillisesti objektina lauseessa. Siitosen (1999) mukaan suomen passiivi on omaperäinen sen henkilötekijäisyyden vuoksi. Esimerkiksi aktiivilauseiden *puu kaatui* ja *isä kaatoi puun* rinnalla olevassa passiivilauseessa *puu kaadettiin* sanaa *puu* pidetään objektina kuten aktiivilauseessa *isä kaatoi puun* (Siitonen 1999: 70.) Lauseessa b. taas japanin passiivirakenne on kääntäen muutettu aktiivirakenteeksi: japanissa passiivissa subjektina toimiva *watashi-ga* 'minä' esiintyy aktiivilauseen objektina suomessa. Tässä alkuperäisen japanin passiivilauseessa subjektina toimii henkilö ('minä'), ja Makino osoittaa, että erityisesti kun lauseen subjektina toimii henkilö, joka voi olla empatian kohde, japanin kielessä passiivilauseella ilmaistaan subjektiivisia tunteen ääniä, kun taas aktiivinen lause edustaa ääntä, joka kertoo tosiasiat objektiivisesti. Japanin passiivilauseessa, jossa korostuvat empatian tunteet, voidaan vapaasti käyttää myös intransitiivisia verbejä. Esimerkiksi se tosiasia, joka ilmaistaan aktiivilauseessa *tsuma-ga/wa shinda* 'vaimoni kuoli', voidaankin kuvata passiivissa (*Watashi-wa* 'minä-NOM' *tsuma-ni* 'vaimo-DAT' *shinareta* 'kuolla.PASS.IPFV', ja siinä korostuu sellainen vivahde, että 'vaimoni kuolema' on antanut 'minulle' negatiivisia tunteita tai vaikutuksia. Makinon mukaan monilla japaninkielisillä on kulttuuri olla pikemminkin toiminnan katsojia kuin toimijoita, toisin sanoen he arvostavat passiivista mentaliteettia, toisin kuin esimerkiksi englanninkielisillä, joilla on kulttuuri, jossa arvostetaan omaa ääntään toimijoina ja vältetään epäsuoria ilmauksia kuten passiivi (Makino 2018: 119–147.) Näin japanin kielessä kirjoittaja (tai puhuja) valitsee aktiivi- tai passiivimuodot sen mukaan, miten hän tunnistaa tietyn tilanteen, mutta tämä japanin passiivimuodon emotionaalisuus on yksi niistä, jotka katoavat kääntämisen kautta.

Lauseessa 1c. taas japanin intransitiivilause vaihtuu passiiviksi suomessa ja rakennemuutoksen mukaisesti japanin 'työntekijää' tarkoittava subjekti muuttuu suomennoksessa partitiiviobjektiksi. Muutokseen todennäköisesti vaikuttaa suomen passiivin luonne, joka kuvaa asiantiloja ilmaisematta keskeisen osallistujan identiteettiä (VISK§1313). Myös Siitonen osoittaa, että suomen passiivissa kuvauksen dynaamisuus kalpenee, kun

toiminnan alku- ja loppupiste puuttuvat ja jää vain toteava informaatio (Siitonen 1999: 78). Kenties passiivia käytetään, koska tässä lauseessa on luontevampaa kuvata tapahtuman yleisyyttä keskittymättä siihen, kuka 'työntekijä' tai 'vaihtamisen' tekijä on, tai millaisia ihmisiä he ovat. Tässä on myös mielenkiintoista, että voisi myös suomeksi käyttää japanin alkuperäisrakennetta, mutta kausaalinen suhde, eli se, että juuri valitus oli syynä työntekijän vaihtamiseen, jäisi heikommin ilmaistuksi. Lauseessa 1d. japanin intransitiivilause käännetään transitiivilauseeksi, niin sanotuksi suomen tunnekausatiivilauseeksi, jossa kokija ilmaistaan objektina tuntemuksia kuvaavien transitiiviverbien kanssa (VISK§316, 467). Sands ja Campbell myös osoittavat, että tunnekausatiivilauseessa (esim. *Minua pelottaa*) ei *minua* toimi subjektina (Sands, Campbell 2001: 253–255). Suomen kielikulttuurissa tunteiden kuvaamisessa käytetään enemmän tällaista rakennetta kuin intransitiivirakennetta. Sen lisäksi japanissa on pois jätetty subjekti *hän*, joka tulee näkyviin suomessa.

Tähän asti muutokset johtuvat pikemminkin kieliopillisista ja kielijärjestelmällisistä tekijöistä, tästä eteenpäin käsitellään suurempia ja perusteellisempia muunnoksia. Seuraavissa lauseissa on puhtaampia ilmauksen muunnoksia, joita ei välttämättä motivoi kieliopillinen tai kielijärjestelmällinen tekijä. Lauseissa 1e–1j. tapahtuu lauserakenteen muutoksia eli japanissa subjektina toimiva NP suomeen kääntäessä siirretään objektijäseneksi, vaikka alkuperäiset rakenteet olisivat suomessakin kieliopillisesti täysin mahdollisia tai toimivia. Rajat kielijärjestelmällisestä tekijästä ja kääntäjän valinnasta motivoituvien muutoksien välillä ovat kuitenkin epämääräisiä, ja on täysin mahdollista, että muutokseen vaikuttavat molemmat tekijät kuten lauseessa 1d. Alkuperäinen rakenne intransitiiviverbin *ilahtua* kanssa onkin hyvin mahdollinen, mutta ryhmittelen sen mieluummin kielijärjestelmällisestä tekijästä motivoituvaan ryhmään, koska tunnekausatiivilause on niin vakiintunut suomen kielikulttuurissa ja se kuulostaa paljon luontevammalta kuin japanin alkuperäinen intransitiivirakenteen lause.

1e. s: (~)hän menetti **kykynsä painaa asioita mieleensä.**

j: monogoto-wo kiokusuru nouryoku-ga ushinawareta
asia-ACC muistaa.(PRS) kyky-NOM kadota.IPFV
'**kykynsä painaa asioita mieleensä** katosi'

1f. s: Huomasin portissa **vanhannäköisen lukon.**

j: yoku miru-to tobira-ni-ha ganjouna joumae-ga kakerareteita
tarkkaan katsoa.(PRS) portti-LOC sinnikäs lukko-NOM laittaa.PASS.IPFV
'Tarkkaan katsoessa porttiin oli laitettu sinnikäs **lukko**'

1g. s: (~)matolle poikani oli viskannut **koulureppunsa.**

j: musuko-ga houridashita randoseru-ga jutano ue-ni
korogari
<poika-NOM viskata.IPFV> koulureppu-NOM matto-GEN yläpuoli-LOC
viskautua.PRS
'Poikani viskaama **koulureppu** viskautui matolle'

1h. s: (~)aistin **lämmön** hänen äänessään.

j: kare-no kuchou-ni komoru atatakami-ha tsutawatte-kita
 <hän-GEN ääni-LOC sisältyä.PRS> lämpö-NOM välittyä-tulla.IPFV
 ‘Hänen äänessään sisältyvä **lämpö** tuli välittymään’

1i. s: (~)**rehottavia oksia** ei ollut karsittu lainkaan.

j: teire-wo sareteinai jumoku-ga nobihoudaini sigetteita
 <hoito-ACC tehdä.PASS.NEG.(PRS) > oksat-NOM villisti kasvaa.IPFV
 ‘hoitamattomat **oksat** kasvoivat villisti’

1j. s: Vaikka tänään kohtaisitte **hänet**(~)

j: kyou anata-to kao-wo awasete-mo
 tänään sinun kanssa kasvot-ACC kohdistää.PRS--vaikka
 ‘Vaikka (**hän**) kohtaisi teidät’

Kääntäjän valinnasta johtuvissa muunnoksissa on erittäin mielenkiintoista, että useimmissa lauseissa japanissa subjektina esiintyy eloton esine, kun taas suomessa subjektina on henkilö ja eloton esine on vaihdettu objektiksi, joka semanttisesti patienttina vastaanottaa agentti-henkilön teon. Esimerkiksi lauseessa 1e. japanin alkuperäisessä lauseessa on epäselvää, kuka menetti kykynsä, mutta suomeksi kääntäen tuli selkeän näkyväksi, että *hän* (professori) menetti kykynsä. Samoin lauseessa 1f. alkuperäisestä passiivilauseesta puuttunut kokija esiintyi aktiivilauseen subjektina, eli suomentamisen kautta tuli selkeäksi, kuka huomasi lukon, ja passiivissa subjektina toimiva *lukko* tulee aktiivilauseen objektiksi. Tässäkin kyseessä on japanin passiivilauseen suomentaminen aktiivilauseeksi samoin kuin lauseessa 1b. Vaikka lauseessa 1f. alkuperäinen passiivilause on toimiva, kääntäjä valitsee transitiivirakenteen, jossa on selkeä kokija verbin *huomasin* mukaan ja substantiivia *lukko* kuvaa eri adjektiivi *vanhannäköinen*. Toisaalta lauseessa 1g. suomessa subjektina toimiva *poikani* esiintyy päälauseen subjekti-NP:ta *koulureppu* kuvaavassa alalauseessa japanissa, mutta tässä lauseessa subjektia *koulureppu* semanttisesti pidetään usein patientti- tai kokijatyypinä. Lauseessa 1h. japanin verbi *tsutawatte-kuru* (‘tulla välittymään’) kertoo tavallaan kokijan *minä* olemassaolosta, mutta kokijahenkilön olemassaolo on näissäkin lauseissa silti vihjailevaa eikä sitä ole merkitty selkeästi. Käännöslauseen 1i. kieltä on tullut kääntäjältä, ja vaikka tässä suomen passiivilauseessakaan ei esiinny kokijahenkilö, passiivimuotoinen verbi *ei ollut karsittu* implikoi oksien karsimisen toteuttajan olemassaoloa.

Japanissa ilmaisujen kirjallista luonnetta vahvistetaan asettamalla elottomia subjekteja, mutta suomeksi puolestaan sellaisia käännetään yksinkertaisemmiksi ilmaisuiksi kokijasubjektien mukana. Mahdollisesti japanin kirjallinen ilmaus tai lauserakenne voi olla suomessa liian kiertelevää tai epäluonnollista. Kuten edellä jo mainitsin, japanissa on kulttuuri, jossa arvioidaan pikemminkin toiminnan katsoja kuin toimija. Myös lauseissa 1e-1i. asettamalla subjekteiksi elottomat esineet (eli ‘kyky’, ‘lukko’, ‘koulureppu’, ‘lämpö’ ja ‘oksat’) käytetään epäsuorempaa ja objektiivisempaa ilmaisua, jolla tapahtuman kokevan henkilön läsnäolo jää heikommaksi. Suomennetuissa lauseissa kuitenkin sellainen vivahde on

poistunut, kun niissä kuvataan jotenkin tapahtuman kokevien henkilöiden olemassaoloa joko suoraan tai epäsuorasti. Lauseissa 1e, 1g, 1 h ja 1j. japanissa on suhteellisen pitkät subjektit, joissa subjekti NP-tä seuraa modifioiva lause, mutta nekin poistuvat suomessa lauserakenteen muutoksen mukaisesti. Onkin kiintoisa muutos, että lauseessa j. subjektina ja objektina toimivat NP:t kääntämisen kautta vaihdetaan toisiinsa, eli japanin lause on *(hän) kohtaisi teidät* (ilmaus *kao-o awaseru* eli ‘kohdistaa kasvot’ toimii idiomaattisesti ja tarkoittaa *kohdata*), mutta suomeksi on käännetty *(te) kohtasitte hänet*. Tähän on vaikea löytää motivaatiota ja mahdollisesti muunnokseen vaikuttavat kääntäjän tyyli, tulkinta kohtauksesta ja kielitaju sekä suomesta että japanista.

Lukuun ottamatta kokonaan kieliopillisista tai kielijärjestelmällisistä eroista johtuvia muutoksia, kääntämisen aiheuttamiin lauserakenteen muutoksiin vaikuttaa kieliryhmässä yhteisesti jaettu kielikulttuuri tai idea siitä, mikä on mahdollinen tai luonteva kyseisessä kielessä, sekä kääntäjän valinta, joka perustuu kirjoitustyyliinsä tai ymmärrykseensä kielestä ja teoksesta. On merkittävää, että varsinkin kun alkuperäisen lauseen subjekti-NP vaihdetaan objekti-NP:ksi suomessa, japanin intransitiivilause tai ei-transitiivilause, joka sisältää elottoman subjektin, kääntyy transitiivilauseeksi, tulee kokija-henkilö subjektiksi ja elottoman esineen asema siirtyy objektiksi eli kokijan aktion vastaanottajaksi. Toisin sanoen verrattuna japanin ei-transitiivilauseisiin, joissa on useasti adverbeja ja adverbilauseita, suomessa ilmaus yksinkertaistuu selkeän ”kuka tekee mitä” -rakenteen mukaisesti.

3.2.2 Ryhmä 2. (C→O)

Toisessa ryhmässä on vain 4 lausetta. Tässä ryhmässä suomessa objektina toimiva NP esiintyy komplementtina japanissa:

- 2a. s: Professori ei milloinkaan edellyttänyt meiltä pelkästään **oikeita vastauksia**.
 j: itu donna baai-demo hakase-ga watashitati-ni motomeru-
 no-ha seikai-dake dehanakatta
 milloin millainen tapaus tahansa <Professori-NOM me-DAT
 edellyttää.PRS>asia-NOM vain oikea vastaus olla.NEG.IPFV
 ‘Milloin tahansa, mitä Professori edellytti meiltä, ei ollut vain **oikeita vastauksia**’
- 2b. s: (~)Professori ei ensimmäiseksi tiedustellut **nimeäni**(~)
 j: (~)watashi-ni hakase-ga ichibanni tazuneta-no-ha namae
 dehanaku
 <minä-DAT Professori-NOM ensimmäiseksi tiedustella.IPFV>-asia-NOM nimi
 olla.NEG.(IPFV)
 ‘Mitä Professori ensimmäiseksi tiedusteli minulta(~), ei ollut **nimeni**’
- 2c. s: (~)Professori ei ensimmäiseksi tiedustellut nimeäni vaan **jalkani kokoa**.
 j: (~)watashi-ni hakase-ga ichibanni tazuneta-no-ha namae
 dehanaku kutsu-no saizu datta

<minä-DAT Professori-NOM ensimmäiseksi tiedustella.IPFV>-asia-NOM nimi
olla.NEG.(IPFV) kengät-GEN koko olla.IPFV
'Mitä Professori ensimmäiseksi tiedusteli minulta(~), ei ollut nimeni vaan **jalkani
koko**'

- 2d. s: **Mitä** kertoma tarkoittaa?
j: kaijou-toha nan-deshou-ka?
kertoma-NOM mikä-olla.PRS-Q
'**Mikä** on kertoma?' (*Kertoma on **mikä**?)

Tässä ryhmässä lauseiden kaikki muutokset johtuvat pikemminkin kääntäjän tekstityylistä tai valinnasta luonnollisen tekstin luomista varten kuin kielijärjestelmällisistä tai kieliopillisista eroista. Lauseissa 2a, 2b ja 2c japanin alkuperäisenä lauserakenteena on SVC-lause, jossa on suhteellisen pitkä subjekti ja subjekti-NP:tä modifioi adjektiivinen lause. Nämä on käännetty yksinkertaisemmiksi SVO-lauseiksi. Lauseessa 2a. japanissa subjektina toimivan substantiivilausekkeen sisältö ('Professori edellytti meiltä') esiintyy suomennoksessa päälauseena ja komplementtina toimiva NP (*oikeita vastauksia*) objektina, ja suomen SVO-lauseessa kieltomuodossa on verbi *edellyttää*, kun taas japaninkielisessä SVC-lauseessa 'olla'-verbi. Japanissa vaikuttaa siltä, että komplementti-NP on korostettu koko lauseen fokuksena, toisaalta suomeksi on käännetty yksinkertaisemmaksi ilmaisuksi ilman painopistettä. Samoin lauseessa 2b. ja 2c. myös japanin SVC-rakenne on suomeksi käännetty SVO-lauseeksi ja pitkiä subjekteja vältetään. Suhteessa 1. ryhmään nämä kolme lausetta voidaan nähdä myös elottoman subjektin kääntämisenä henkilösubjektiksi, kun japanin pitkät subjektilauseet poistetaan ja subjektiksi sijoitetaan *professori*. Tässäkin japanissa asettamalla elottomat esineet subjekteiksi perspektiivin subjektiivisuus on heikentynyt, mutta tämä merkitysvivahde katoaa käänöksessä. Vaikka alkuperäisiä lauseita suomeksi kääntäessäni jouduin käyttämään relatiivipronominia *mikä*, japanissa ei käytännössä ole relatiivipronominia vaan subjekti-NP:nä toimii *mono/no* ('asia') ja siihen suoraan liittyy adjektiivilause. Rakennetta, jossa subjektiä modifioi suhteellisen pitkä lause, käytetään paljon japanilaisessa kaunokirjallisuudessa, esimerkiksi Haruki Murakamin ja Sosuke Natsumen teoksissa (Makino 2018: 175), ja tutkimukseni materiaalikirjan kirjoittaja Ogawalla on myös tapansa toistaa tätä lauserakennetta teoksissaan. Kääntämisessä kuitenkin tällainen kirjoittajan lauserakenteellinen tyylin omaperäisyys tai sen muodostama tunnelma ja rytmi myös jäävät ilmaisematta.

Lauseessa 2d. alkuperäinen yksinkertainen SVC-rakenne on suomeksi käännetty SVO-rakenteeksi verbin *tarkoittaa* mukaan, mihin todennäköisesti vaikuttaa suomen kielikulttuuri tai kääntäjän kielellinen tyyli. Vaikka myös SVC-lause *Mikä on kertoma?* (tarkasti sanoen japanissa 'mikä' toimii komplementtina) on mahdollinen, kääntäjä valitsee SVO-rakenteen jostain syystä, todennäköisesti luontevuutta varten.

Toinen ryhmä, jossa SVC-rakenne on käännetty SVO-rakenteeksi, on aineiston pienin ryhmä. Tämän ryhmän kaikki muutokset todennäköisesti johtuvat käsityksestä, joka toimii

luontevana ilmauksena kyseisessä kielessä. Lauseisiin 2a, 2b ja 2c vaikuttaa pikemminkin suomen ja japanin välinen kielikulttuurinen ero, koska japanin pitkäsubjektinen SVC-rakenne olisi suoraan suomennettuna melko epäluontevaa, vaikka sitä havaitaan japanin alkuperäistekstissä kirjallisena ilmauksena tai kirjoittajan tyylinä. Myös lauseen 2d. rakenteellinen muutos perustuu todennäköisesti lauseen luontevuuden käsityksen eroon, mutta siihen taas näyttää vaikuttavan myös kääntäjän kielellinen intuitio.

3.2.3 Ryhmä 3. (M→O)

Kolmannessa ryhmässä suomen käännöslauseessa objektina esiintyvä NP toimii modifioivana elementtinä japanin alkuperäisessä lauseessa. Tähän ryhmään kuuluu yhteensä 13 lausetta. Tässä ryhmässä sanat, jotka alkuperäislauseessa toimivat adverbina tai adverbiaalilauseena, esiintyvät käännöslauseessa objektina.

3a. s: Professori katsoi **pahtoleipää** niin keskittyneesti(~)

j: toosuto-ni mitoreiteita
 paahtoleipä-LOC ihailia-IPFV
 '(Hän) ihaili **paahtoleipään**'

3b. s: Saisinko tavata **lankonne**?

j: otoutosan-ni omenikakaremasu-ka?
 lanko-DAT tavata.PRS-Q
 'Saisinko tavata lankonne?'

3c. s: Kunhan vain autatte **lankoani** viettämään tuiki tavallista arkielämää(~)

j: tonikaku gitei-ni daremo-ga yatteiru goku atarimaeno
 nichijouseikatsu-wo okuraseteyareru kata nara-ba
 joka tapauksessa lanko-DAT <kaikki-NOM tehdä-PRS> tuiki tavallinen
 arkielämä-ACC osata saada (joku) viettämään> ihminen olla.PRS-jos
 'Jos on ihminen, joka osaa joka tapauksessa saada lankoni viettämään tuiki normaalista arkielämää, jota kaikki tekevät'

Ensinnäkin näissä kolmessa lauseessa, eli lauseissa 3a, 3b ja 3c, on väistämättömiä muutoksia, jotka perustuvat kieliopillisen järjestelmän eroihin. Näiden lauseiden semanttinen rakenne on hyvin samankaltainen kuin japaninkielisten alkuperäislauseiden, mutta japanin idiomaattisista ominaisuuksista johtuen suomessa objektina esiintyvä lauseenjäsen on japanissa eri jäsenenä. Näissä kysymys on eräänlaisesta japanin rektioilmiöstä, jossa tietty verbi vaatii datiivisijaisen täydennyksen, joka muistuttaa semanttisesti objektia. Shibatani kutsuu niitä datiivisiksi objektiksi, ja hänen mukaansa japanin datiivipartikkeli *ni* merkitsee semanttista objektia tiettyjen verbien (esim. *au* 'tavata', *shitagau* 'totella', *katsu* 'voittaa') kanssa ja myös kausatiivissa. Hän on taas osoittanut, että roskakori -kategoriaksi kutsutun datiiimerkin sisältävän konstruktion monimuotoisuus tekee joskus vaikeaksi tunnistaa

datiivinominien semanttista roolia (Shibatani 2001: 309-311.) Näissä kolmessa lauseessa voidaan kuitenkin datiivi NP:ta käsitellä datiiviobjektina semanttisesta näkökulmasta. Lauseen a. verbi *mitoreru* ('ihailta') ja lauseen 3b. *omenikakaru* (kohtelias tapa sanoa 'tavata') vaatii datiiviobjektin, johon liittyy *ni*-partikkeli. Kusatiivilauseessa 3c. taas *ni*-partikkeli liittyy NP:n *gitei* ('lanko') perään, joka on semanttisesti kausatiivimuotoisen verbin *okuraseteyaru* ('saada jonkun viettämään') objekti ja vastaanottaa kausatiivista toimintaa. Näissä lauseissa suomessa objektina esiintyvät NP:t toimivat japanissakin objektina semanttisesti, mutta tämän analyysin ryhmittelyssä keskitytään NP:n muodollisiin piirteisiin, joten niitä käsitellään eri lauseenjäseninä. Niiden muutokset perustuvat siis japanin rektioilmiöön ja datiivimerkinnän ominaisuuteen.

Muutokset muissa lauseissa taas perustuvat kielellisiin kulttuurieroihin tai kääntäjän kirjoittamistyyliin ilmausten luonnollisuutta varten. Nämäkin voidaan jakaa kahteen kategoriaan, joista toisessa on SVO-lauserakenne sekä japanissa että suomessa, mutta objektina toimivat eri sanat, ja toisessa puolestaan lauserakenne on täysin erilainen. Ensimmäiseen kategoriaan kuuluvat lauseet 3d, 3e, 3f ja 3g. Näissä lauseissa japanissa objektina toimii eri NP ja suomessa objektina toimiva sana esiintyy eri elementtinä.

- 3d. s: (~)hän osasi rohkaista **meitä**(~)
 j: watashitachi-ni jishin-wo ataeru-kotogadekita
 me-DAT itsevaruus-ACC antaa-osata.IPFV
 '(hän) osasi antaa **meille** itsevarmuutta'
- 3e. s: (~)hän loi minuun **epäluuloisen silmäyksen**(~)
 j: keikaishin-ni michita me-de kochira-wo miyatta
 <varovaisuus.DAT täytyä.IPFV> silmät-INS minä-ACC katsoa.IPFV
 'hän katsoi minua **epäluuloisella silmäyksellä**'
- 3f. s: Olin toki monesti ollut avustamassa **sairaita ihmisiä**.
 j: mochiron byounin-no sewa-wo shitakotowa nandomo atta
 toki sairas ihminen-GEN hoito-ACC tehdä monesti olla.IPFV
 'Olin toki monesti tehnyt **sairaiden ihmisten** hoitoa'
- 3g. s: (~)testasimme kolmestaan **sitä taikuutta**(~)
 j: donna mahou-ga kakaru-ka sanninde tameshita
 millainen taikuus-NOM tapahtua.PRS.Q kolmestaan testata.IPFV
 'testasimme (sitä.) millainen taikuus tapahtuu'

Esimerkiksi lauseessa 3d. ilmaus 'antaa meille itsevarmuutta' on suomeksi käännetty ilmaukseksi *rohkaista meitä*, jolloin suomessa verbin *rohkaista* objektina toimiva *meitä* esiintyy japanissa datiivissa 'meille', joka adverbina modifioi verbiä 'antaa', ja verbin objektina on NP 'itsevarmuus'. Myös lauseessa 3e. suomessa verbin *luoda* objektina toimiva *epäluuloisen silmäyksen* on japanin alkuperäisessä lauseessa adverbi instruktiivissa 'epäluuloisella silmäyksellä' ja se modifioi verbiä 'katsoa'. Myös lauseessa 3f. suomessa

verbin *avustaa* objektina toimii *sairaita ihmisiä*, kun taas japanissa esiintyy genetiivissä objekti-NP:ssa ja toimii kokonaisuutena verbin *shitakotowa~atta* 'oli tehnyt' objektina 'sairaiden ihmisten hoitoa'. Nämä muutokset perustuvat verbin valintaan. Kääntämisessä kääntäjä aina pyrkii säilyttämään mahdollisimman paljon alkuperäistä tekstiä, mutta samalla yleensä hyvin tärkeänä pidetään tekstin luontevuutta ja ymmärrettävyyttä etenkin kaunokirjallisuuden kääntämisessä. Lauserakenteen muutoksia tapahtuu aika usein sen mukaan, kuulostaako ilmaus luontevalta kyseisessä kielikulttuurissa, ja siihen voi vaikuttaa myös itse kääntäjän kielitaju tai intuitio. Näissä lauseissa muutos on yksinkertaisempi, mutta lauseessa 3g. suomessa objektina toimiva NP esiintyy eri tavalla lauserakenteen yksinkertaistumisen mukaisesti. Suomessa objekti-NP *sitä taikuutta* suoraan toimii verbin *testata* täydennyksenä, kun taas japanissa verbin *tamesu* 'testata' objekti on kysymyslause 'millainen taikuus tapahtuu', ja *mahou* 'taikuus' esiintyy subjektina siinä objektilauseessa. Kun tuodaan sanan *mahou* 'taikuus', joka alkuperäisessä lauseessa esiintyy subjektina objektilauseessa, objektin asemalle sellaisenaan, lauserakenne on käännetty yksinkertaisemmaksi ja sen mukaan sanojen määrä on myös vähentynyt.

- 3h. s: Eli täytyy saada **se (-1)** tulokseksi kertomalla jokin luku itsellään?
 j: onaji kazu-wo nikai kakezanshite mainasu1-ni narebaiindane
 sama luku-ACC kahdesti kertoa.PRS -1-LOC täytyy tulla.PRS
 'Sen täytyy tulla **-1:ksi** kun sama luku kerrotaan kahdesti?'
- 3i. s: Kun luonnolliset luvut yhdestä neljään kerrotaan toisillaan, saadaan **24**.
 j: 1-kara 4-made-no shizensuu-wo zenbu kakeawaseru-to
 24-ni naru.
 <yhdestä neljään-GEN luonnollinen luku-ACC kaikki kertoa toisillaan->kun 24 -
 DAT tulla.PRS
 'Kun kaikki luonnolliset luvut yhdestä neljään kerrotaan toisillaan, (se) tulee **24:ksi**.'
- 3j. s: Mutta en keksi **muutakaan**.
 j: shikashi hoka-ni douiebaiinodarou
 mutta muu-LOC miten voisi sanoa
 'Mutta miten voisin sanoa muilla (tavoilla)?'
- 3k. s: (~)tämän tasainen päälaki toi hänen mieleensä **neliöjuuren merkin**.
 j: musuko-no atama-no teppen-ga ruutokigou-noyouni taira-datta
 poika-GEN pää-GEN laki-NOM kuin neliöjuuren merkki oli tasainen
 'Poikani päälaki oli tasainen kuin neliöjuuren merkki'
- 3l. s: Hehkulamppu valaisi säästeliäästi **työhuonetta**(~)
 j: usugurai shosai-niha hakunetsukyuu-ga tomori
 himmeä työhuone-LOC hehkulamppu-NOM syttyä.PRS
 'Himmeässä **työhuoneessa** hehkulamppu syttyi'
- 3m. s: Jotkut asiakkaani olivat antaneet **älyttömiä ohjeita**(~)
 j: katsuteno yatoinushitachi-kara dasareta kazukazuno rifujinna
 youkyuu(~)-ni kurabereba
 entinen asiakkaat-ABL antaa.PASS.IPFV lukuinen kohtuuton
 vaaatimus-DAT verrattuna
 'Lukuisiin älyttömiin ohjeisiin, joita annettiin entisilta asiakkailta, verrattuna'

Toiseen kategoriaan kuuluvat lauseet 3h, 3i, 3j, 3k, 3l ja 3m, ja näissä lauserakenteet ovat hyvin erilaisia. Lauseen 3h. ja 3i. rakennemuutos selvästi perustuu kummankin kielen kielikulttuurin, eli luontevan ilmaustavan eroihin. Japanissa matemaattisen vastauksen saamisesta käytetään verbiä *naru* ‘tulla (joksikin numeroksi)’, joten suomessa objektina toimivat numerot (*se* =- 1 ja 24), jotka esiintyvät verbin *saada* objektina, ovat japanissa datiiivissa, suomen translatiiviin vastaavassa merkityksessä verbin *naru* (‘tulla joksikin’) mukana. Myös lauseen 3j. rakennemuutoksen voi sanoa johtuvan kielelliseen kulttuurieroista. Tilanteen, jossa ei tiedä mitä sanoa, kuvaamiseen suomennoksessa on käytetty negatiivista transitiivilauseetta *en keksi muutakaan*, jossa objektisana *muu* on verbin *keksiä* objekti, kun taas japanissa on käytetty kysymyslause ‘miten voisin sanoa muilla (tavoilla)’, jossa ‘muu’ on lokatiivissa ja adverbina modifioi verbiä ‘sanoa’.

Lauseen 3k, 3l. ja 3m. muutoksiin kielikulttuuristen erojen lisäksi vaikuttaisivat enemmän kääntäjän valinta ja kirjoitustyyli. Lauseesta 3k. suomessa NP *neliöjuuren merkki* toimii akkusatiivissa verbin *tuoda* objektina. Japanissa taas lause kuvataan SVC -rakenteena, jossa adverbilauseke *ruutokigou-noyouni* (‘kuten neliöjuuren merkki’) modifioi adjektiivia ‘tasainen’. Myös alkuperäinen SVC -rakenne toimisi suomeksi rakenteeltaan jopa luonnollisesti, mutta kääntäjälle pääläen vertaus neliöjuuren merkkiin tuntui luultavasti yllättävältä ja erikoiselta, joten ilmaisi toisella tavalla korostaen, että pojan pääläen tasainen muoto toi sen matemaatikon mieleen neliöjuuren merkin. Tässä tekstin luonnollisuuden vuoksi suomennoksessa otetaan eri lauserakenne, ja samalla metafora ‘tasainen pääläki kuin neliöjuuren merkki’ on jätetty pois. Metaforan kääntämistä voivat joskus vaikeuttaa kulttuurierot, mutta tässä lauseessa kyseessä ei näytä olevan kulttuuriero. Myös japanin kielikulttuurissa pääläen muodon vertaaminen neliöjuuren merkkiin ei ole luonnollinen ilmaus, mutta tämä epäluonnollisuus näyttää muodostavan teoksen tai kirjoittajan maailmaa. Käännöslauseessa kuitenkin se jää ilmaisematta. Lauseessa 3l. suomen lauseessa NP *työhuonetta* on partitiivissa verbin *valaista* objekti, kun taas japanissa on käytetty intransitiivirakennetta ‘työhuoneessa hehkulamppu syttyi’, jossa suomessa objektina toimiva NP *työhuone* toimii adverbina lokatiivissa. Lauseen 3m. rakennemuutos taas johtuu siitä, että alkuperäinen pitkä lause (‘Lukuisiin älyttömiin ohjeisiin, joita annettiin entisilta asiakkailta(~), verrattuna se tuntui helpolta vaatimukselta.’) on käännettynä jaettu kahteen (*Jotkut asiakkaani olivat antaneet älyttömiä ohjeita(~). Tällaisiin verrattuna rouvan vaatimus tuntui varsin helpolta*). Japanin pitkässä lauseessa NP ‘älyttömät ohjeet’ toimii verbin ‘verrata’ täydennyksenä datiiivisen partikkelin *ni* mukaan, kun taas suomessa sen partitiivi-objektin ottaa verbi *antaa*, joka esiintyy japanissa NP:ta ‘älyttömiin ohjeisiin’ kuvaavassa adjektiivilauseessa. Toisin sanoen tämä rakenteellinen muutos johtuu lauserakenteen

yksinkertaistumiseen, kun vältetään alkuperäinen pitkä lause suhteellisen monimutkaisten ilmausten mukaan.

Tämän ryhmän suhteen on mielenkiintoista, että joissakin lauseissa lauserakenteen muutoksen myötä muiden sanojen ilmaisut myös muuttuvat suomen objektisijan valinnan mukaisesti. Lauseessa 3i, 3l. ja 3m. voidaan mainita suomen objektisijan ominaisuuksista. Larjavaaran mukaan suomessa partitiiviobjekti merkitsee koko lauseen avointa aspektia ja totaaliobjekti, eli objekti, joka on muussa sijassa kuin partitiivi, totaalista aspektia. Avoin aspekti edustaa myös objektitarkoitteen avomääräisyyttä ja totaalinen aspekti täysimääräisyyttä (Larjavaara 2019: 191-204.) Lauseessa 3l. japanissa adjektiiviksi *usugurai* ('himmeä') modifioi substantiiviksi 'työhuone', mutta suomessa tätä adjektiiviksi ei ole käytetty vaan sen sijaan huoneen himmeys ilmaistaan verbiä *valaisi* modifioivan adverbiksi *säästeliäästi* sekä objektin *työhuonetta* kautta, joka partitiivissa merkitsee koko lauseen avomääräisyyttä. Myös lauseessa 3m. japanissa verbin 'verrata' täydennyssanaa 'älyttömät ohjeet' modifioi adjektiiviksi *kazukazuno* ('lukuinen'). Adjektiiviksi ei ole käännoksessä, vaan se monikon partitiivissa *älyttömiä ohjeita* kuvailee ohjeiden avomääräisyyttä. Lauseessa 3i. puolestaan kyseessä on totalitiivi. Japanissa on käytetty sanaa *zenbu* ('kaikki'), mutta suomessa riittää pelkkä totalitiivimuoto, joka edustaa objektin täysimääräisyyttä, eli *luonnolliset luvut yhdestä neljään* viittaa siis itsessään kaikkiin lukuihin yhdestä neljään. Näissä lauseissa huomionarvoista on se, että semanttisia sisältöjä, joita japanissa kantavat adjektiiviksi tai adverbi, ilmaistaan suomessa objektisanojen sijalla. Tämä osoittaa, että vaikka lauseen rakenne muuttuisi alkuperäisestä, voidaan käännoislauseeseen säilyttää lauseen sisältöjä eri tavalla, käännoskielen ominaisilla tavoilla.

Kaiken kaikkiaan voidaan sanoa, että yleisesti kääntäminen tekee lauserakenteen yksinkertaisemmiksi. Erityisesti kun japaninkielisessä ja suomenkielisessä lauseessa objektina toimivat eri sanat, verbin muutoksen ohella havaitaan sellainen taipumus, että käännoksessä suhteellisen pitkä tai monimutkainen rakenne vältetään, kun japanin modifioivia sanoja sekä lauseita sisältävät objektit on suomeksi käännetty yksinkertaisemmiksi yksisanaisiksi objekteiksi. Erityisesti lauseessa m. lauseen jakaminen yksinkertaistaa kunkin lauseen rakennetta. Mielenkiintoinen havainto on myös, että suomen sijamuoto voi sisältää vivahteita, joita muut modifioivat sanat ilmaisevat japanissa, kuten lauseessa 3l, 3m. ja 3i.

3.2.4 Ryhmä 4. (—→O)

On myös tapauksia, joissa käännoislauseissa objektina esiintyviä substantiivilausekkeita ei ole läsnä japanin alkuperäisessä lauseessa. Tähän ryhmään kuuluu suurin osa esimerkkilauseista, 18 lausetta. Tässä ryhmässä yli puolet lauseista eli 10 lausetta on muutoksia, jotka perustuvat

kieliopillisen järjestelmän eroihin. Niistä yleisimmät muutokset perustuvat suomen relatiivipronominien käyttöön tai japanin relatiivipronominin puutteeseen.

- 4a. s: (~)sellaisillekin, **joita** emme voi paljain silmin havaita.
 j: me-ni mienai suuji-ni-mo
 <silmit-DAT näkyä.PRS.NEG> luku-DAT-myös
 ‘luvuillekin, jotka ei näy silmiin’
- 4b. s: (~)joukossa, **jotka** opimme Professorilta(~)
 j: watashi-to-musuko-ga hakase-kara osovatta kazoekirenai kotogara-no
 naka-de
 <minä ja poika-NOM Professori-ABL oppia.IPFV> lukematon asia-GEN
 sisä-LOC
 ‘Lukuisissa asioissa, jotka minä ja poikani opimme Professorilta.’
- 4c. s: (~)asiakkaita, **joita** muut pitivät liian hankalina(~)
 j: hokano minna-ga keiensuru mendouna kokyaku
 <muut kaikki-NOM välttää.PRS> työläs asiakas
 ‘työläitä asiakkaita, joita kaikki muut välttivät’
- 4d. s: (~)**mitä** söi eilen päivälliseksi.
 j: kinou tabeta yuushoku-no menu
 <eilen syödä.IPFV> päivällinen.GEN menu
 ‘päivällisen menu, jonka (hän) söi’
- 4e. s: Minun oli vaikea hahmottaa, **mitä** 80 minuutin muisti käytännössä tarkoitti.
 j: hachijuppun-no kioku-nituite gutaitekina imeeji-wo motsuno-ha
 muzukasikatta.
 80 minuuttia-GEN muisti-sta konkreettinen kuva-ACC saaminen-NOM
 vaikea.IPFV
 ‘(Minun) oli vaikea saada konkreettista kuvaa 80 minuutin muistista’
- 4f. s: (~)**mitä** minulta odotettiin.
 j: towareta toorino koto
 kysyä.PASS.IPFV kuten asia
 ‘mitä minulta kysyttiin’

Lauseen 4a, 4b, 4c, 4d, 4e ja 4f. muutokset joutuvat selkeästi relatiivilauseen rakenteen eroista, tarkemmin sanoen japanin relatiivipronominin puutteesta. Japanissa ei ole relatiivilauseen merkkiä ja se osa, joka vastaa merkitykseltään pääsubstantiivia, usein poistetaan (Yamada 1984b, sähköinen lähde). Japanissa ei siis käytetä relatiivipronominia vaan kun substantiivia modifioidaan lauseella, adjektiivilause sijoitetaan suoraan pääsubstantiivin eteen, joten jos suomeksi käännettynä käytetään relatiivipronominia, joka modifioivassa lauseessa toimii objektina, lauserakenne muuttuu väistämättömästi. Toisaalta on sellaisia muutoksia, jotka perustuvat japanin kieliopillisen merkittävään ominaispiirteeseen, poisjätettävyyteen. Tätä koskevat lauseet 4g, 4h, 4i. ja 4j.

- 4g. s: Tapansa mukaan Professori ei hoputtanut **meitä**.
 j: hakase-wa kesshite sekasanakatta.
 Professori-NOM koskaan hoputtaa.NEG.IPFV

‘Professori ei koskaan hoputtanut’

- 4h. s: (~)katsella meitä miettimässä **jotakin** hartaasti.
 j: jitto kangaetsuzukeru watashi to musuko-no kao-wo mitsumeru
 <hartaasti jatkaa ajatella.PRS > minä ja poika-GEN kasvot-ACC katsella.PRS
 ‘katsella minun ja poikani kasvoja, jotka jatkavat ajatella hartaasti’
- 4i. s: (~)huomenna hän olisi unohtanut **teidät**.
 j: asu-ni nare-ba wasureteshimasimasu
 huominen-DAT tulla.(PRS)-jos unohtaa.PRS
 ‘Huomenna (hän) unohtaa’
- 4j. s: Sitä mukaa kuin sille tallentaa **jotakin**(~)
 j: soko-ni kasanedorishiteiku-to
 sille ottaa (videota) toistuvasti.PRS-kun
 ‘Sitä mukaa kuin sille tallentaa’

Japanin lauseessa subjekti tai objekti usein jätetään pois. Joskus väitetään, että tähän kielelliseen ominaisuuteen vaikuttaa korkean kontekstin kulttuuri, jossa yritetään ymmärtää toisen henkilön tunteita ja ajatuksia kontekstissa ilmaisematta kaikkea sanoin. Erityisesti subjektit ja objektit jätetään pois monesti, kun ne voidaan päätellä kontekstista. Siksi yllä annetuista lauseista japanin alkuperäislauseissa objekteja ei esiinny, vaikka ne ovat objektilauseita, joiden verbi on transitiivinen, mutta suomeksi ne ilmentyvät pronomineina *me*, *te* tai *jokin*.

Muut lauseet voi jakaa kahteen kategoriaan samoin kuin ryhmässä 3: niihin, joiden rakenne on alkuperäislauseissakin SVO, ja niihin, joiden rakenne on muuta kuin SVO japanissa. Ensimmäiseen kuuluvat 4k, 4l. ja 4m.

- 4k. s: (~)Professori ei unohtanut pahoitella **häiriötä**.
 j: chottosumanaiga-no hitokoto-o tsukekuwaeruno-o wasurenakatta
 olen pahoillani, mutta..-GEN sana-ACC lisääminen-ACC unohtaa.NEG.IPFV
 ‘(hän) ei unohtanut lisätä sanaa “Olen pahoillani, mutta..”’
- 4l. s: (~)hän jäi kurkistelemaan **leivän valmistumista** uunimallisten paahtimen lasiluukusta.
 j: toosuto-ga yakiagaru-made oobun-no naka-o nozokikondeita
 paahtoleipä-NOM valmistua.PRS-kunnes paahtin-GEN sisä-ACC kurkistella.IPFV
 ‘(hän) kurkisteli paahtimen sisää kunnes leipä valmistuu’
- 4m. s: Vanha rouva kopautti kepillään **maata**.
 j: roufujin-ha tsue-o ichido kotsunto narashita
 vanha rouva keppi-ACC kerran (onomatopoesi) soittaa.IPFV
 ‘Vanha rouva soitti kerran keppiä’

Näissä sekä alkuperäislause että käännöslause ovat transitiivilauseita, mutta niissä objektina toimivat eri sanat. Lauseessa 4k. verbin *unohtaa* vastaanottavana objektina toimii eri infinitiivilause: japanissa ‘lisätä sanaa(~)’, suomessa *pahoitella häiriötä*. Niissä myös toimii eri objekti-NP, eli japanissa verbin *tsukekuwaeru* ‘lisätä’ täydennyksenä toimii *hitokoto-o*

‘sanaa’, kun taas suomessa verbin *pahoitella* objekti on *häiriötä*. Muutoksen ohella japanin objekti-NP:ta ‘sanaa’ kuvaava ilmaus ‘Olen pahoillani, mutta..’ on poissa. Lauseessa 4l. taas molemmissa on verbi, jonka merkitys on ‘kurkistella’, mutta verbin täydennyksenä toimivat eri objektisanat, eli suomessa *-minen*-muoto *leivän valmistuminen*, japanissa ‘paahtimen sisä’. Japanissa leivän valmistumisesta kuvataan modifikaattorilauseen kautta partikkelin *made* mukaan, joka ilmaisee tapahtuman tai toiminnan etäisyyden tai ajallista rajaa, kattavuutta tai saapumis pistettä ja tässä muistuttaa suomen konjunktiota *kunnes*. Tässä on myös mielenkiintoista, että ajan jatkuvuutta, jota japanissa kantaa adverbiaalinen lause ‘kunnes leipä valmistuu’, ilmastaan suomessa verbillä *jäädä*. Lauseessa 4m. taas esiintyy eri verbi japanin ja suomen välillä. Japanin ilmaus ‘soittaa keppiä’ (tässä laitoin japanin verbiä *narasu* vastaavaksi verbiksi verbin *soittaa* ääneen tuottamisen merkityksessä, vaikka suomeksi tuntuisi melko epäluontevalta) on käännetty ilmaukseksi *kopauttaa kepillä maata*, eli objektina toimiva NP *keppi* on käännetty välineen adverbiaaliksi, joka kuvaa verbiä *kopauttaa*. Sanavalinnan ja lauserakenteen muutoksen mukaan käännöksestä japanin onomatopoeesi on poistettu. Japani on kieli, jossa on melko paljon onomatopoeeseja, ja lause 4m. käyttää onomatopoeesia *kotsunto* adverbisesti ilmaisemaan ääntä kepin osumisesta maahan. Onomatopoeesi *kotsun(to)* edustaa ääntä jostakin kovalla iskusta johonkin (Daijisen-sanakirja), mutta mielenkiintoisesti sen sisältämän luonnonäänen välittää suomessa verbi *kopauttaa*, joka tarkoittaa kielitoimiston sanakirjan mukaan *lyödä kerran niin, että kuuluu kopaus*. Myös tämän verbin synonyymiverbi *kopista* kuvaa *kengänkorkojen t. -pohjien synnyttämästä tms. ontokosta jatkuvasta äänestä* (Kielitoimiston sanakirja), ja vaikuttaa varmalta. että nämä verbit edustavat luonnollista ääntä jostakin kovasta ja kevyestä osumisesta, samanlaista kuin japanin onomatopoeesi. Sen lisäksi Makino on osoittanut, että palataalisella äänneellä alkavat onomatopoesit antavat pikemminkin terävän, kovan ja fyysisen vaikutelman (Makino 2018: 7-18), ja hänen väitteensä mukaan voitaisiin sanoa, että samankaltainen vaikutelma säilyy käännöksestä k-lla alkavassa verbissä *kopauttaa*.

4n. s: (~)hän osoitti **suurta nöyryyttä**.

j: kenkyo deari
nyöra olla.PRS
‘(hän) oli nöyrä’

4o. s: (~)varoen kuitenkin **katseidemme kohtaamista**.

j: watashi-to shisen-ga awanai-you chuuishinagara
minun kanssa katse-NOM kojdata.NEG.PRS-jotta varoen
‘varoen, etteivät **katseemme kohtaa**’

4p. s: (~)minkäänlainen avain ei enää onnistuisi aukaisemaan **porttia**.

j: mohaya donna kagi-o sashikonde-mo akisouninai joumae
datta
<enää minkäänlainen avain-ACC asettaa.(PRS)-vaikka ei avautuisi> lukko
olla.IPFV

‘Oli lukko, joka ei enää avautuisi asettamalla minkäänlaisen avaimen’

4q. s: Silti, kuinka paljon tällaisia asioita luettelenkaan, se ei anna **riittävää kuvaa**

Professorin kanssa viettämämme ajan merkityksestä.

j: soushita mono-o ikura douinshite-mo hakase-to isshoni
 sugoshita jikan-no mitsudo-niha tsuriawanai
 sellainen asia-ACC kuinka paljon mobilisoida.(PRS)-silti <Professorin kanssa
 yhdessä viettää.IPFV> aika-GEN tiheys-DAT tasapainottua.PRS.NEG
 ‘Silti, kuinka paljon sellaisia asioita mobilisoinkaan, (se) ei tasapainotu aikaan, jota
 (me) vietimme Professorin kanssa’

4r. s: Onko **asia** sovittu?

j: izon-wa gozaimasen-ne
 vastavaite-NOM olla.NEG.PRS-han
 ‘Eiköhän ole vastaväitteitä?’

Toiseen kategoriaan taas kuuluvat lauseet 4n, 4o, 4p, 4q. ja 4r. Ensiksi lauseissa 4n. ja 4o. valitaan samanlaisia sanoja kuin alkuperäislauseissa, mutta ne esiintyvät eri sanaluokkina ja eri jäseninä. Lauseesta 4n. alkuperäinen lauseenrakenne on SVC adjektiivin ‘nöyrä’ mukaan, kun taas suomessa on käännetty SVO-rakenteeksi substantiivin *nöyryys* mukaan, joka objektina toimii verbin *osoittaa* täydennyksenä. Lauseessa 4o molemmilla on verbi, jonka merkitys on ‘varoa’, mutta lauserakenne on erilainen. Kun yritetään esittää japanin alkuperäislauseen rakenteen suomen kielellä, rakenne näyttää transitiiivilauseelta, joka saa *että*-lauseen objektiksi, mutta japanissa lause ‘etteivät katseemme kohtaa’ ei ole objektilauseena vaan toimii adverbiaalina ja modifioi verbiä *chuu-suru* ‘varoa’, joten en laittanut tätä lausetta ensimmäiseen kategoriaan vaan toiseen. Se osa, joka japanin alkuperäislauseessa modifikaattorilauseena kuvaa adverbiaalisesti verbiä ‘varoa’, esiintyy käänöksessä verbin *-minen*-muodossa *katseiden kohtaamista*, joka objektina toimii verbin täydennyksenä. Lauseessa 4p. muutos on muita suurempi, koska lauserakenteen muutoksen mukaisesti sanojen valinta eroaa suuremmin. Japaniksi lause on (S)VC-rakenteena, jossa komplementtina toimiva sana ‘lukko’ modifioi sivulause adjektiivisesti, ja koska teemana on lukko, modifikaattorilauseessa on käytetty intransitiivista verbiä ‘avautua’. Suomennoksessa taas sivulause on eliminoitu muutoksen SVO-rakenteeseen mukaan, ja samalla sana ‘avaimen’, joka japanissa toimii välineen adverbina sivulauseessa, esiintyy suomennoksessa subjektina ja lauseen verbi on transitiivinen *aukaista*. Lisäksi avaimella avaamisen toiminnan vastaanottajana on käännetty lukosta portiksi, tämän sanan valinta vaikuttaa olevan kääntäjältä. Myös tässä yritetään ratkaista japanin SVC-rakennetta, jolla on pitkä komplementti, aivan kuten 2. ryhmän lauseiden 2a.-2c. pitkä subjekti vältetään rakenteellisen muutoksen kautta. Lauseissa 4q. ja 4r. on yhä perusteellisempia muutoksia sekä sanastoltaan että lauserakenteeltaan. Lauseessa 4q. vaikka molemmissa on samanlaiset SVO-rakenteelliset sivulauseet, päälauseen lauserakenne muuttuu sen mukaan, että japanin hieman kirjallinen ilmaus ‘tasapainottua aikaan’ on suomennettu ilmauksella *antaa riittävää kuvaa*.

Kääntämisessä kirjallisia tai kirjoittajan omaperäisiä ilmaisuja voidaan korjata sen mukaan, ovatko ne hyväksyttäviä käännöskielen kielikulttuurissa, ja tämäkin on yksi esimerkki siitä.

Kysymyslauseessa 4r. taas kyseessä on idiomaattisesta ilmauksesta johtuva muutos.

Alkuperäislause on kielteinen eksistentiaalilause, jossa on japanilainen idiomaattinen ilmaus *izon-ha nai* ('ei ole vastaväitettä'), jota käytetään jonkin hyväksymiseen tai suostumiseen, ja se on suomennettu myönteiseksi passiivilauseeksi *asia on sovittu*. Tässä käännöksessä voi sanoa, että japanin ilmauksen sisältämä kohteliaisuus ja mahtailevuus voivat jäädä ilmaisematta, ja muutos johtuu kielten kulttuurieroista ja se olisi erityisen vahvaa puhutussa kielessä ja sanoissa.

Ryhmässä, jossa käännöslauseessa esiintyy objekti, jota ei ollut läsnä japaninkielisessä lauseessa, muutokset johtuvat sekä kieliopillisista että kielikulttuurisista eroista, myös kääntäjän valinnasta. Japanin relatiivipronominien puute on ryhmässä yksi tärkeimmistä rakennemuutoksen tekijöistä ja se on selkeästi kieliopillisen eron aiheuttama. Kääntämiseen vaikuttavana kielikulttuurina on japanin kielen taipumus jättää pois subjekteja ja objekteja, ja japanin kirjallisen kielen tai kirjoittajan tyylin taipumus käyttää pitkiä subjekteja tai komplementteja. Niiden lisäksi eri suomen kielessä epäluontevalta kuulostavat ilmaukset on ratkaistu sananluokan tai lauserakenteen muutoksella.

4 Käännöksen valintaan vaikuttavia tekijöitä kokoavasti

Tässä tutkimuksessa luokiteltiin esimerkkilauseita perustuen siihen, minä lauseenjäsenenä japanin alkuperäislauseessa esiintyy NP, joka suomennoksessa on objekti, ja tarkasteltiin, miten Ogawan *Professori ja taloudenhoitajan* käännöksessä lauserakenteet muuttuvat ja vaihtuvat transitiivisiksi lauseiksi, minkälaisia muutoksia lauseissa tapahtuu rakenteellisten muutosten mukaisesti, ja minkälaisia tekijöitä niiden muutosten taustalla voi olla. Lauseissa näkyi eri syitä rakenteellisiin muutoksiin, kun NP, joka japanissa ei ole objektijäsenenä tai ei ole läsnä, esiintyy suomennoksessa objektina. Viimeisessä luvussa esitellään yhteenveto keskeisistä käännöslauseiden muutoksiin vaikuttavista tekijöistä, jotka löytyivät analyysissa, ja pohditaan, jos japanin alkuperäislauseen rakenne ei sovi suomen kieleen tai kulttuuriin, miten ne erot ratkaistaan, ja jos muutos ei välttämättä ole väistämätön, mihin muutos perustuu. Harkitaan myös miten kääntäjän kirjoitustyyli on näkyvissä käännöksessä.

Muutostekijät voidaan jakaa karkeasti kahteen ryhmään: kieliopilliseen tai kielijärjestelmälliseen tekijään ja kielikulttuuriseen tekijään, johon vaikuttaa myös kääntäjän valinta. Joskus on hankala määritellä, kumpaan ryhmään lause kuuluu, koska kääntäminen on kokonaisvaltainen päätös, joka tehdään kieliopillisten ja (kieli)kulttuuristen erojen sekä kääntäjän tyylin ja strategian vaikutuksesta. Lisäksi kieliopillisen ja kielikulttuurisen tekijän välinen raja voi olla aivan hämärä, jos joku kieliopillinen ilmiö on hyvin vakiintunut kyseisessä kielessä. Tässä kuitenkin selkeyden vuoksi jaetaan kahteen ja tarkastellaan kumpiakkin tekijöitä, ja sen jälkeen pohditaan kääntäjän vaalintoja eli sitä, mikä muutos näyttää olevan kääntäjältä ja mikä niiden muutosten tarkoitus on. Käännösteksti tavallaan koostuu täysin kääntäjän valinnoista, mutta tässä kääntäjän valinta tarkoittaa sellaisia päätöksiä, jotka eivät perustu suhteellisen puhtaasti kääntäjän omiin päätöksiin riippumatta suomen ja japanin kielellisistä tai kulttuurisista eroista. Riippumatta tekijöiden ryhmittelyn epäselvyydestä tarkastelen tarkemmin, minkälaisia taustatekijöitä kääntämisen muutoksissa (tässä tapauksessa muutoksissa transitiivisiin lauseisiin, jotka sisältävät objekti-NP:n) on.

4.1 Kieliopillisia tekijöitä

Käännöslauseen rakenteellisiin muutoksiin vaikuttavat ensisijaisesti suomen ja japanin kieliopilliset tai kielijärjestelmälliset erot. Joidenkin esimerkkilauseiden muutokset ovat kieliopillisesti väistämättömiä, koska kääntämisessä yleensä vaaditaan sisällöllinen eli semanttinen vastaavuus ja lauseen semanttinen vastaavuus ei välttämättä tarkoita rakenteellista vastaavuutta. Aineistossani lauserakenteen muutoksen kieliopillisina tekijöinä löytyi erityisesti suomen ja japanin passiivilauseen rakenteellinen ero, suomen

tunnekausatiivilauseen omaperäisyys, rakenteellinen vaihtelu idiomaattisista ilmauksista ja japanin relatiivipronominin puute.

Ryhmässä 1, jossa suomen objekti-NP on japanissa subjektina, ensiksi löytyy passiivirakenteen erosta johtuvia muutoksia. Lauseen 1a. rakenteellinen muutos johtuu selkeästi suomen ja japanin välisestä passiivirakenteen erosta, eli siitä, pidetäänkö toiminnan vastaanottajaa objektina vai subjektina. Japanin aktiivirakenteessa objektina toimiva NP toimii passiivirakenteessa subjektina samoin kuin englannin kielessä, kun taas suomen passiivirakenne on omaperäinen ja siinä ei voi olla subjekti. Tästä kieliopillisesta erosta lauserakenne muuttui lähes automaattisesti. Myös lauseiden 1b, 1c. ja 1f. muutoksiin liittyy suomen passiivirakenteen omaperäisyys. Niiden rakennemuutokset ovat taas luontevuutta varten ja johtunevat enemmän kielikulttuurisista eroista, koska japanissa passiivilauseen subjektina esiintyvä NP olisi luontevampi suomessa transitiivilauseen objektina. Lisäksi lauseen 1d. muutos intransitiivilauseesta transitiivilauseeseen johtuu suomen omaperäisestä tunnekausatiivilauseesta, mutta koska suomessakin alkuperäinen intransitiivinen rakenne on mahdollinen, sekin voisi nähdä myös kielikulttuuriseen eroon perustuvana. Ryhmän 2, jossa suomen objekti-NP on japanissa komplementtina, lauseista ei löytynyt kieliopillisiin eroihin perustuvia muutoksia.

Ryhmän 3, jossa suomen objekti-NP on japanissa modifikaattorina, lauseiden 3a-3c. rakennemuutokset perustuvat japanin idiomaattisen ilmiön aiheuttamiin muodollisiin eroihin. Vaikka suomessa objektijäsenenä esiintyvät NP:t toimivat japanissakin merkityksellisesti objektina, japanin tietyt verbit (tässä *mitoreru* 'ihailla' ja *omenikakaru* 'tavata') ja kausatiivilause vaativat eri sijapartikkelia kuin objektipartikkeli *-o*. Niiden lauserakenne on semanttisesti samanlainen, mutta muodoltaan ne eroavat alkuperäisistä. Idiomaattiset ilmaukset, joissa tietyt transitiiviverbit vaativat tiettyjä objektisijoja tai jotain objektimerkkejä, ovat kielikohtaisia, ja suomen kielessäkin on paljon verbejä, jotka eivät vaadi objektisijoja eli partitiivia tai totalitiivia, vaikka verbin täydennys voidaan nähdä semanttisesti objektina (esim. *Tykkään häne-stä*). Myös ryhmän 3. lauseiden 3h. ja 3i. rakennemuutokset perustuvat ilmauksen idiomaattiseen eroon matemaattisen vastauksen saamisesta, sanotaan suomessa 'saada (tulokseksi) jokin numero', japanissa puolestaan '(se) tulee joksikin'. Nämä muutokset johtuisivat puhtaammin kieliopillisjärjestelmällisistä eroista kuin kääntäjästä.

Ryhmän 4, jossa suomen objekti-NP ei ole läsnä japanissa, kaikki kieliopilliseen eroon perustuva muutos johtuu suomen relatiivipronominien käytöstä tai japanin relatiivipronominin puutteesta. Japanin kielessä ei ole relatiivipronomineja, joten jos suomessa relatiivipronomini toimii alisteisessa lauseessa objektina (eli *jota*, *joita* tai *mitä*), silloin kääntäessä objekti, joka ei näy japaninkielisessä lauseessa, näkyy suomenkielisessä käännöksessä. Nämä ovat myös

rakenteellisia muutoksia, jotka johtuvat kahden kielen eroista kieliopillisessa järjestelmässä, ja niiden voidaan sanoa olevan väistämättömiä ja automaattisia eikä kääntäjän päättämiä muutoksia.

4.2 Kielikulttuurisia tekijöitä

4.2.1 Henkilö tai eloton esine subjektina

Kääntämisen lauserakenteen muutoksiin vaikuttavat lähdekielen ja käännöskielen välisten kieliopillisten erojen lisäksi kielikulttuuriset erot, eli ilmaisutavat, jotka kuulostavat luonteelta kyseisessä kielessä. Luontevuus ei ole absoluuttinen käsite, vaan sitä on vaikea määrittellä selkeästi, sillä se vaihtelee iän, asuinpaikan ja yhteisön perusteella tai yksilökohtaisesti jopa saman kieliryhmän sisällä. Luontevia tai epäluontevia ilmauksia ja lauserakenteita on kuitenkin jokaisessa kielessä, mikä tarkoittaa, että kääntämisessä tapahtuu usein muutoksia lauserakenteessa, koska rakenteet, jotka toimivat luonnollisesti yhdessä kielessä, voivat olla epäluontevia toisessa kielessä.

Ensimmäiseksi kulttuuriseksi tekijäksi voidaan mainita elottomat subjektit. Ryhmän 1. lauseissa subjektina on elottomia esineitä, mutta käännöksessä lauserakenne muuttuu, kun subjektin sijaan tulee henkilöitä. Japanissa intransitiivilauseet ja yksi passiivilause, joissa subjekteina olivat elottomat esineet, korjautuivat suomessa transitiivisilla lauseilla, joiden subjektit ovat henkilöitä. Lauseissa 1e, 1g, 1h ja 1i. intransitiivilauseet ja lauseessa 1f. passiivilause käännetään transitiivisiksi lauseiksi, jolloin japanissa subjektina olevat elottomat esineet esiintyvät suomessa transitiivilauseiden objekteina. Alkuperäisissä lauseissa elottomien esineiden subjekteina käyttö antaa vaikutelman, että objektiivisempi näkökulma toiminnan katsojana ja kirjallinen ilmaisu vahvistuivat. Tällainen ilmaustapa myös näkyy usein Ogawan muissa teoksissa. Suomeksi tällaiset ilmaustavat voivat kuitenkin tuntua luonnottomalta, joten lauserakenteet vaihtuivat eivätkä niiden luomat vivahteet ja tunnelma säily käännöslauseissa. Käännöksessä lauseen sisältämä tieto on selkeämpää ja suorampaa, koska niistä näkyy selvästi, ”kuka teki mitä”.

4.2.2 Yksinkertaistuminen kääntämisessä

Kääntämisessä yleinen ratkaisu on yksinkertaistaa alkuperäistä ilmausta tai lauserakennetta, kun se ei sovi kohdekielelle tai ei ole ymmärrettävä kohdekielessä. Yksinkertaistaminen on järkevä ja ratkaiseva valinta, koska jokaisella kielellä on erilainen tapa muodostaa lauseita ja eri ilmauskulttuuri. Kääntämällä yksinkertaisemmiksi lauseiksi väistään pitkiä modifioivia

lauseita käännöslauseista tulee hyväksyttävämpiä kohdekielessä. Myös tämän tutkimuksen esimerkkilauseiden joukossa on joitakin, joissa japanin tai kirjoittajan ainutlaatuiset ja hieman monimutkaiset ilmaukset käännetään suomen yksinkertaisemmiksi transitiivisiksi lauseiksi.

Kuvaavien tai modifioivien sanojen määrä lisää lauseen monimutkaisuutta ja vaikeatajuisuutta, ja modifioivien sanojen väheneminen tarkoittaa siis lauseen yksinkertaistumista. Esimerkiksi ryhmän 2. lauseissa 2a-2c. japanin SCV-rakenne, jolla on pitkä subjektilauseke, kääntyy suomeksi SVO-rakenteeksi ilman modifioivia lauseita. Japanissa subjekti-NP:ta modifioiva lauseen sisältö esiintyy käännöslauseissa päälauseena. Samalla tavalla ryhmän 3. ja 4. lauseiden japanin modifioivat sanat esiintyvät suomessa objekteina, jolloin joissakin lauseissa on ei-transitiivilauseen rakennemuutos transitiiviseksi lauseeksi ja toisissa lauseissa transitiivinen lause muuttui transitiivilauseeksi, jossa objektina toimii eri NP kuin alkuperäisessä. Niissä suomessa objektina toimivat sanat (esim. lauseen 3k. objekti *neliöjuuren merkki*, lauseen 3f. *sairaita ihmisiä*) ovat japanissa adverbiaalina tai muina modifikaattoreina (3k:n adverbiaali 'kuin neliöjuurenmerkki', 3f:n objektia 'hoitoa' modifioiva 'sairaiden ihmisten'). Lauseissa 3g. ja 3m. taas suomen objekti-NP ei japanissa ole päälauseessa, kun lauseen 3g. japanin objektina toimiva kysymyslause, jossa suomen objekti-NP *taikuus* toimii subjektina, poistetaan. Lauseessa 3m. japanin pitkä lause, jonka sivulauseessa adverbiaali 'älyttömiin ohjeisiin' modifioi verbiä 'verrata', yksinkertaistuu jakamalla lause kahteen ja se on suomessa objekti verbin *antaa* täydennyksenä. Ryhmän 4. lauseessa 4k. näkyy ilmeinen yksinkertaistuminen, kun verbin 'unohtaa' objekti vaihtuu lausekkeesta 'lisätä sanaa "olen pahoillani, mutta.."' pelkkä lausekkeeksi *pahoitella häiriötä*, ja se alkuperäinen viesti on poistettu. Lauseissa 4l. ja 4o. taas japanin adverbiaalilause jätetään suomessa pois ja adverbiaalilauseiden sisältö siirtyy päälauseisiin.

Rakenne voi myös muuttua, vaikka alkuperäinen lause ei välttämättä olisikaan erityisen monimutkainen tai epäsuora. Vaikka ryhmän 2. kysymyslause 2d. on alkuperäisenäkin lyhyt ja yksinkertainen lauserakenne, japanin SCV-rakenne vaihtuu transitiiviseksi rakenteeksi, jossa transitiiviverbin *tarkoittaa* objektina on kysymyssana *mitä*. Samalla tavalla myös ryhmän 4. lauseissa 4m. 4n. ja 4r. tapahtuu rakennemuutoksia, joissa lauserakenne ei välttämättä yksinkertaistu. Lauseessa 4m. transitiivilause on käännetty transitiivilauseeksi, mutta niissä objekteina toimivat eri sanat, koska japanin ilmaus 'soittaa keppiä' ei sovi suomessa. Lauseen 4n. rakenteellinen muutos on taas mielenkiintoinen, kun japanin SCV-rakenteesta tulee suomessa SVO-rakenne. Niissä lauserakenteen eron takia professorin 'nöyryys' ilmaistaan hieman eri tavalla. Se on japanissa komplementtiadjektiivi *kenkyo* 'nöyrä' ja esitetty professorin luonteena staattisesti, kun taas suomen transitiivisessä lauseessa se esiintyy toimintona ja siinä dynaamisuus korostuu. Myös lauseessa 4r. japanin VS-rakenteen kysymyslause muuttuu suomeksi passiivin kysymyslauseeksi. Muutos

todennäköisesti johtuu erosta kummankin kielen puhumistavassa, kun lupaus vahvistetaan. Näiden muutosten tekijöinä olisi alkuperäisen ilmauksen epäluonnollisuus käännöskielessä tai omaperäinen idiomaattinen ilmaus, eli kielikulttuuriset erot, mutta niihin vaikuttavat vahvasti kääntäjän valinnat.

4.2.3 Japanin poisjätettävyys

Myös japanin kielen poisjätettävyys vaikuttaa kääntämisessä lauseen rakenteellisiin muutoksiin. Japanissa on taipumus jättää helposti pois subjekteja ja objekteja, jotka voidaan päätellä kontekstista, ja tässäkin tutkimusaineistossa joistakin lauseista subjekti ja objekti jäävät pois, mikä aiheuttaa lauserakenteen muutoksia kääntämisessä. Ryhmän 4. lauseissa 4g-4j. japanin alkuperäisessä lauseessa ei ole transitiviverbien objektit, jotka tulevat näkyviin suomennoksessa, koska suomessa objektin poisjättäminen on rajoitetumpaa kuin japanissa ja näyttää lukijasta joskus luonnottomalta. Tässä persoonapronomini *meitä* ja *teitä* sekä indefiniittipronomini *jotakin* esiintyy vain suomennoksessa. Esimerkiksi lauseesta 4g. 'Professori ei koskaan hoputtanut.' poistuu objekti ja tästä puuttuu tietoa siitä, ketä Professori ei hoputtanut, mikä heikentää tapahtuman spesifisyyttä ja sen sijaan lisää toiminnan yleisyyttä. Toisin sanoen tämä objektiton transitivilause ei edusta vain sitä tosiasiaa, että Professori ei hoputtanut, vaan myös hänen yleistä luonnettaan. Mielenkiintoisesti käänöksessä muuten tätä yleisyyttä ilmaistaan lisäämällä adverbiaalinen *tapansa mukaan*.

Japanin poisjätettävyys ensisijaisesti perustuu siihen kielelliseen kulttuuriin, jossa ei toisteta asioita, jotka voidaan päätellä kontekstista, mutta se toisaalta voi vaikuttaa kirjallisiin ilmauksiin. Japanin transitivinen lause, jossa ei ole objektia, voi antaa objektiivisuuden tai moniselitteisyyden vaikutelman, mutta suomennoksessa tätä vaikutelmaa on vaikea ilmaista, koska se käännetään normaaliksi transitivilauseeksi, jossa objekti esiintyy selvästi. Objektin lisäksi joistakin esimerkkilauseista subjektin on myös jätetty pois, ja vaikka niiden poisjättämisen aiheuttamia vaikutelmia on vaikea ilmaista käänöslauseessa, oli tapauksia, joissa niiden vaikutelmien kompensoimiseksi lisätään adverbiaalinen, kuten lauseessa 4g.

4.3 Kääntäjän valinta

Lopuksi tarkastellaan kääntäjään liittyviä muutoksia. Kuten aiemmissa osioissa tarkasteltiin, lähdekielen ja käänöskielen kielelliset, eli sekä kielijärjestelmälliset että kielikulttuuriset erot muodostavat esteitä kääntämiselle, ja on myös kääntäjän valinta, kuinka ne ratkaistaan. Kääntämisessä siis kaikkeen muutokseen, vaikkapa lauserakenteessa tai sanavalinnassa,

liittyvät kääntäjän valinnat. Kääntämisessä kuitenkin on hyvin mahdollista tapahtua kääntäjältä johtuvia muutoksia, kun kääntäminen on kokonaisen tekstin koostaminen, jossa alkuperäislauseen rakenne tai sanavalinta eivät välttämättä ole oikeita ja siihen vaikuttaa syvästi yksittäisen kääntäjän kirjoitustyyli tai intuitio. Tässä käsitellään kääntäjän valintaan johtuvia muutoksia, jotka näyttävät perustuvan enemmän kääntäjän valintoihin kuin kielellisiin eroihin, ja joissa näkyy kääntäjän omia strategioita tekstin koostamisessa.

Ryhmän 1. lauseessa 1j. alkuperäis- ja käänöslauseen subjektin ja objektin paikat vaihdetaan käänteisiksi, ja muutos näyttää olevan kääntäjältä, kun alkuperäinen lause on myös hyvin toimiva. Muutoksen syytä on vaikea arvioida, mutta mahdollisesti kääntäjältä oli hieman luonnotonta säilyttää alkuperäinen rakenne. Myös ryhmän 4. lauseiden 4p. ja 4q. muutokset johtuvat kääntäjän omasta valinnasta. Lauseessa 4p. japanin (S)CV-rakenne, jolla on pitkä komplementti, muuttuu suomessa transitiiviseksi rakenteeksi ja siinä lauseen verbi muuttuu intransitiivisesta verbistä 'avautua' transitiiviseksi verbiksi *aukaista*. Lauseen rakenteen sekä verbin muuttumisen mukaan myös sana muuttuu, sillä japanissa intransitiiviverbin subjektina on 'lukko', toisaalta suomennoksessa transitiivisen verbin objektina on *portti*. Lauseessa 4q. taas ilmauksen muutos päälauseessa on yhä suurempi, koska alkuperäislause ja käänöslause eroavat toisistaan sekä rakenteellisesti että sanavalinnaltaan. Lauseen verbi vaihtuu intransitiivisesta verbistä 'tasapainoutua' transitiiviseen verbiin *antaa (riittävää kuvaa)*, ja sen mukaan eri täydennyksiä ja modifikaattoreja käytetään. Koska kyseessä on kirjallinen ilmaisu, kääntäjä voi päättää ilmaukset pohtien teoksen kokonaiskuvaa sekä kohdekieliryhmän kulttuuria ja maalaisjärkeä. Voidaan kuitenkin sanoa, että lauseen 4q. muutokseen liittyy myös kummankin kielen kulttuurinen ero, koska molemmat ilmaukset kuulostaisivat luonnottomalta toisessa kielessä.

Niiden tapausten lisäksi, joissa lauseen tärkeä muutos johtuu kääntäjältä, löytyy myös tapauksia, joissa kääntäjän valinta tai ratkaisu korvaavat kääntämisen vaikeuksen, joka johtuu japanin ja suomen kielellisiin eroihin perustuvista väistämättömistä rakenteellisista muutoksista. Kääntämisessä eri tavoilla yritetään korvata alkuperäisiä merkityksiä, jotka väistämättä katoaisivat käänöksen lauserakenteen muutosten seurauksena. Esimerkiksi lauseessa 3l. työhuoneen himmeys ilmaistaan eri tavoilla eri rakenteissa japanin ja suomen välillä. Japanin intransitiivisessa lauseessa 'Himmeässä työhuoneessa hehkulamppu syttyi' sen ilmaistaan adjektiivina paikan adverbialissa, kun taas transitiivisessa käänöslauseessa *Hehkulamppu valaisi säästeliäästi työhuonetta* huoneen himmeyttä edustaa adverbi *säästeliäästi* ja myös objektin partitiivimuoto *työhuonetta* viittaa huoneen valon osittaisuuteen. Sijavalinnan osalta esimerkiksi lauseessa 3m. puolestaan japanin adjektiivi 'lukuinen', joka modifioi substantiivia 'älyttömät ohjeet', jätetään suomennoksessa pois ja ohjeiden lukuisuutta edustaa vain sanan monikon partitiivimuoto *älyttömiä ohjeita*.

Lauseessa 4m. taas japanin onomatopoesiadverbin *kotsunto* ääntä korvaa suomen verbi *kopautti*, ja lauseessa 4g. toiminnan yleisyys, jota japanissa ilmaistaan jättämällä objekti pois, korvataan suomessa adverbialilla *tapansa mukaan*. Näin voidaan nähdä, että kääntämisessä lauserakenteen muutoksista johtuvia merkityksen muutoksia käsitellään lisäämällä modifikaattoreja tai valitsemalla sanoja tai niiden muotoja.

4.4 Yhteenveto

Tässä tutkimuksessa on tarkasteltu, miten suomen objektin ja transitiivilauseen käyttö vaikuttaa japani-suomi kääntämiseen käsittelemällä yhden kaunokirjallisen teoksen lauseita aineistona. Ensiksi tämän tutkimuksen kautta voidaan yleisesti sanoa, että kääntämisessä jotkut asiat menetetään ja jotkut asiat jäävät jäljelle. Kääntäessä kieliä, joilla on erilaisia kielijärjestelmiä ja -kulttuureja, on lähes väistämätöntä, että tapahtuu lauserakenteen muutoksia ja jonkin alkuperäisen merkityksen tai vivahteen katoaminen käänöslauseessa. Kun japanissa NP:t, jotka eivät japanissa toimi objektina, esiintyvät suomessa objektina lauserakenteen muutoksen mukaisesti, kyseessä on ensisijaisesti yritys sovittaa japanin kielioppiin, kielisysteemiin ja -kulttuuriin perustuvia ilmaisuja suomen kieleen sopiviksi. Tähän sisältyy muun muassa japanin pitkä subjekti tai täydennys, eloton esine subjektina, sekä poisjätettävyys. Samalla niihin vaikuttaa myös kirjoittajan kirjoitustyyli sekä kirjallinen intuitio, ja kääntäjän on aina tehtävä päätöksiä punnittuaan alkuperäislauseen sisältämän tiedon säilyttäminen ja hyväksyttävä ja sujuva ilmaisu käänöskielessä. Pohjimmiltaan suomeen sopimattomia ilmauksia käsiteltiin yksinkertaistamalla lauserakennetta, ja joissain tapauksissa lauserakenteen muutoksen vuoksi menetetty merkitys yritetään täydentää lisäämällä muita ilmauksia. Toisaalta oli tapauksia, joissa lauserakenne muuttui lähes automaattisesti kieliopillisten erojen, kuten japanin relatiivipronominin puutteen tai idiomaattisten ilmaisujen, vuoksi.

Tämä tutkimus on kuitenkin rajoittunut siinä mielessä, että se käsittelee vain muutaman lauseen yhden romaanin sisällä, eikä tässä pyritä tutkimaan yleisiä käänöstrendejä tai muodostamaan kokonaiskuvaa kääntämisestä. Voisin kuitenkin väittää, että tämä tutkimus osana kontrastiivista käänöstutkimusta voi edistää japani-suomi-käänöstutkimusta, jonka avulla japani-suomi-käännös voi kehittyä. Tutkimukseni voi antaa vihjeitä esimerkiksi kahden kielen, erityisesti suomen ja japanin kontrastointiin ja tutkimukseen konstruktion muutoksesta ja merkityksen muutoksesta sekä niiden suhteesta. Lisäksi tämän tutkimuksen kehittämiseksi voidaan laajentaa tutkimuskohteita ja tarkastella aineistokirjan kaikki objekti-NP:n sisältävät transitiivilauseet, sekä tutkia rakennemuutoksen trendejä luotettavammin, tai päinvastoin

poimia japanin alkuperäistekstistä transitiiviset lauseet ja vertailla niiden mittasuhteita, rakennemuutostyyppejä ja niiden mittasuhteiden jakoa.

Lähteet

Aineslähteet:

- Croft, William 2022. *Morfosyntax–Constructions of the World’s Languages*. Cambridge University Press, Cambridge.
- Croft, William 2001. *Radical Construction Grammar*. [Verkkójulkaisu.] Oxford University Press, Oxford. Viitattu 24.8.2023. Saatavissa: [https://doi-org.ezproxy.utu.fi/10.1093/acprof:oso/9780198299554.003.0001](https://doi.org.ezproxy.utu.fi/10.1093/acprof:oso/9780198299554.003.0001)
- Iori, Isao 2001. テイル形、テイタ形の意味の捉え方に関する一考案。――橋大学留学生センター紀要 4 s. 75-94. Hitotsubashi University, Tokyo. Saatavissa: <https://hermes-ir.lib.hit-u.ac.jp/hermes/ir/re/8579/ryugaku0000400750.pdf>
- Järventausta, Marja 2013. Kielten vertailu kielitypologisessa tutkimuksessa. –*Kielten vertailun metodiikka*, s. 96-128. Toim. Leena Kolehmainen, Matti Miestamo, Taru Nordlund. SKS, Helsinki.
- Larjavaara, Matti 2019. *Partitiivin valinta*. SKS, Helsinki.
- Makino, Seiichi 2018. 日本語を翻訳すること―失われるもの、残るもの. Chuokoron-shinsha, Tokyo.
- Mauranen, Anna 2002. [Verkkójulkaisu.] Will ‘translationese’ ruin a contrastive study? –*Languages in Contrast* 2:2 s. 161-185. Saatavissa: https://www.researchgate.net/profile/Anna-Mauranen-2/publication/233569555_Will_%27translationese%27_ruin_a_contrastive_study/links/54ea1cc70cf27a6de1136eba/Will-translationese-ruin-a-contrastive-study.pdf
- Miestamo, Matti 2013. Kielten vertailu kielitypologisessa tutkimuksessa. –*Kielten vertailun metodiikka*, s. 27-51. Toim. Leena Kolehmainen, Matti Miestamo, Taru Nordlund. SKS, Helsinki.
- Okutsu, Keiichirou 1984. [Verkkoversio] 日本大百科全書. Shogakukan, Tokyo. Päivitetty 12.6.2023. Viitattu 10.10.2023. Saatavissa: <https://kotobank.jp/word/受動態-77966>
- Pajunen, Anneli 2001. *Argumenttirakenne: asiaintilojen luokitus ja verbien käyttäytyminen suomen kielessä*. SKS, Helsinki.
- Sands, Kristina ja Campbell, Lyle 2001. [Verkkójulkaisu.] Non-canonical subjects and objects in Finnish. –*Non-canonical Marking of Subjects and Objects*. s. 251-306. Toim. Alexandra Y. Aikhenvald, R.M.W Dixon, Masayuki Onishi. John Benjamins Publishing Company, Amsterdam. Viitattu 8.8.2023. Saatavissa: <https://ebookcentral.proquest.com/lib/kutu/reader.action?docID=622917>
- Shibatani, Masayoshi 2001. [Verkkójulkaisu.] Non-canonical constructions in Japanese. –*Non-canonical Marking of Subjects and Objects*. s. 307-354. Toim. Alexandra Y. Aikhenvald, R.M.W Dixon, Masayuki Onishi. John Benjamins Publishing Company,

Amsterdam. Viitattu 8.8.2023. Saatavissa:

<https://ebookcentral.proquest.com/lib/kutu/reader.action?docID=622917>

Siitonen, Kirsti 1999. Agenttia etsimässä: U-verbijohdokset edistyneen suomenoppijan ongelmana. Toim. Turun yliopisto, Turku.

Sinnemäki, Kaius 2014. A typological perspective on Differential Object Marking. –*Linguistics. An Interdisciplinary Journal of the Language Sciences*. s. 281-313. Toim. Volker Gast. De Gruyter Mouton, Berlin.

The Leipzig Glossing Rules: Conventions for interlinear morpheme-by-morpheme glosses. [Verkkodokumentti.] Päivitetty 31.5.2015. Viitattu 20.11.2022. Saatavissa:

<https://www.eva.mpg.de/lingua/pdf/Glossing-Rules.pdf>

Tokyo University of Foreign Studies 2006. 東京外国語大学言語モジュール [Verkkomateriaali.] Päivitetty 4.2006. Viitattu 18.8.2023. Saatavissa:

<https://www.coelang.tufs.ac.jp/mt/ja/gmod/contents/explanation/052.html>,

<https://www.coelang.tufs.ac.jp/mt/ja/gmod/contents/explanation/053.html>

Yamada, Susumu 1984a. [Verkkoversio] 日本大百科全書. Shogakukan, Tokyo. Päivitetty 12.6.2023. Viitattu 21.8.2023. Saatavissa: <https://kotobank.jp/word/目的語-142243>

Yamada, Susumu 1984b. [Verkkoversio] 日本大百科全書. Shogakukan, Tokyo. Päivitetty 12.6.2023. Viitattu 18.10.2023. Saatavissa: <https://kotobank.jp/word/関係代名詞-48652>

Kielitoimiston sanakirja 2004. [Verkkojulkaisu] Kotimaisten kielten keskus, Helsinki. Päivitetty 10.11.2022. Viitattu 9.11.2023. Saatavissa:

<https://www.kielitoimistonsanakirja.fi/#/>

Daijisen-sanakirja = Akira Matsumura, Akihiko Ikegami, Hiroshi Kanada, Kazuo Sugisaki, Tanshiro Suzuki, Takashi Nakajima, Oki Hayashi, Yoshihumi Hida 2013. [

Verkkoversio] Digital Daijisen. Shogakukan, Tokyo. Viitattu 9.11.2023. Saatavissa:

<https://www.weblio.jp/cat/dictionary/sgkdj>

VISK = Auli Hakulinen, Maria Vilkuna, Riitta Korhonen, Vesa Koivisto, Tarja Riitta

Heinonen ja Irja Alho 2004. [Verkkoversio] Iso suomen kielioppi. SKS, Helsinki.

Viitattu 18.2.2022. Saatavissa: <http://scripta.kotus.fi/visk> URN:ISBN:978-952-5446-35-

7

Tutkimuskirjallisuus:

Ogawa, Yoko 2003(käännetty 2016). *Professori ja taloudenhoitaja*. Käänt. Antti Valkama. Tammi, Helsinki.

Ogawa, Yoko 2003: *Hakase no Aishita Sushiki*. Shinchosha, Tokio.

Liite: Aineisto ja transitiivilauseiden ryhmittely

100 transitiivilausetta kirjasta Professori ja taloudenhoitaja

1. Minä ja poikani kutsuimme **häntä** Professoriksi.
2. Ja Professori kutsui **poikaani** Juureksi(~)
3. (~)tämän tasainen päälaki toi hänen mieleensä **neliöjuuren merkin**.
4. (~)hän hieroi **pojan päätä**(~)
5. Poika, joka yleensä piti **lakkia**(~)
6. (~)ei halunnut kuulla **muiden irvailua** päänsä muodosta(~)
7. (~)kyyristi **niskaansa** varuillaan.
8. Tämä antaa **selvän hahmon** jopa äärettömille luvuille(~)
9. (~)sellaisillekin, **joita** emme voi paljain silmin havaita.
10. (~)Professori piirsi etusormellaan **neliöjuuren merkin**(~)
11. (~)joukossa, **jotka** opimme Professorilta(~)
12. Mutta en keksi **muutakaan**.
13. (~)ideasta, jonka mukaan **äärettömänkin** voisi ylittää.
14. Silti, kuinka paljon **tällaisia asioita** luettelenkaan(~)
15. (~)se ei anna **riittävästä kuvaa** Professorin kanssa viettämämme ajan merkityksestä.
16. Muistan hyvin **sen päivän**(~)
17. (~)testasimme kolmestaan **sitä taikuutta**(~)
18. (~)neliöjuuren merkin sisälle asettaa **jonkin luvun**.
19. Hehkulamppu valaisi säästeliäästi **työhuonetta**(~)
20. (~)matolle poikani oli viskannut **koulureppunsa**.
21. Professori ei milloinkaan edellyttänyt meiltä pelkästään **oikeita vastauksia**.
22. **Häntä** ilahdutti enemmän hätäpäissä keksitty tolkuttoman väärä vastaus(~)
23. (~)emme edes kovasti pohdittuamme kyenneet esittämään **oikeaa ratkaisua**(~)
24. (~)hän osasi rohkaista **meitä**(~)
25. Jospa tällä kertaa sijoittaisimme siihen **luvun -1**(~)
26. Eli täytyy saada **se** tulokseksi kertomalla jokin luku itsellään?
27. (~)kertomalla **jokin luku** itsellään?
28. (~)omaksunut **ajatuksen** nollaa pienemmistä luvuista.
29. Muodostimme **mielikuvan** $\sqrt{-1}$:stä.
30. Tapansa mukaan Professori ei hoputtanut **meitä**.
31. Hän rakasti **sitä**(~)
32. (~)kun sai katsella **meitä**(~)
33. (~)katsella meitä miettimässä **jotakin** hartaasti.

34. (~)hän vastasi, osoittaen sormellaan **rintaansa**.
35. (~)pienillä karsivarsillaan kannattelee **koko maailmaa**.
36. (~)suunnaten **ajatuksemme** miinus yhden neliöjuureen(~)
37. (~)joka jossakin kaukana ojensi **käsiään** kaikin voimin.
38. Poikani nosti **kätensä** pään päälle(~)
39. (~)olisi tarkistanut **neliöjuuren merkin muotoa**.
40. (~)hän osoitti **suurta nöyryyttä**.
41. Aina **minua** kutsuessaan(~)
42. Edes pyytäessään säätämään **leivänpaahdinten ajastimen** 3,5 minuuttiin(~)
43. (~)Professori ei unohtanut pahoitella **häiriötä**.
44. Kun olin pyöräyttänyt **säädintä**(~)
45. (~)hän jäi kurkistelemaan **leivän valmistumista** uunimallisten paahdinten lasiluukusta.
46. Professori katsoi **paahdintaleipää** niin keskittyneesti(~)
47. (~)seuraavan **jotakin esittämäni matemaattista todistusta**(~)
48. Kotipalveluiden välitysosuuskunta Akebono lähetti **minut** ensi kertaa Professorin luokse(~)
49. Vaikka minulle työnnettiin **asiakkaita, joita muut pitivät liian hankalina**(~)
50. (~)asiakkaita, **joita** muut pitivät liian hankalina(~)
51. (~)vilkaisemalla **hänen asiakaskorttiaan**.
52. Kun **työntekijää** vaihdettiin valituksen takia(~)
53. (~)kortin taustapuolelle lyötiin **sininen tähtileima**.
54. (~)**hiukset** oli sidottu nutturalle.
55. Tässä vaiheessa en vielä ymmärtänyt **hänen ja Professorin suhteen laatua**.
56. Emme ole vaatimassa **mitään erityisen vaikeita palveluksia**.
57. (~)teette langolleni **lounaan**(~)
58. (~)siivoatte **asunnon**(~)
59. (~)valmistatte **päivällisen**(~)
60. (~)rouva sormeili vasemmalla kädellään **kävelykeppiä** levottomasti.
61. (~)hän loi minuun **epäluuloisen silmäyksen**(~)
62. (~)varoen kuitenkin **katseidemme kohtaamista**.
63. Kunhan vain autatte **lankoani** viettämään tuiki tavallista arkielämää(~)
64. (~)viettämään tuiki **tavallista arkielämää**(~)
65. Rouva osoitti keppinsä kärjellä **puutarhan perällä olevaa sivurakennusta**.
66. Älkää kulkeko **päärakennuksen ja sivurakennuksen väliä**.
67. Olkaa hyvä ja käyttäkää **sitä**.
68. Selvittäkää **lankoni mahdollisesti aiheuttamat ongelmat** hänen luonaan.

69. Vanha rouva kopautti kepillään **maata**.
70. Jotkut asiakkaani olivat antaneet **älyttömiä ohjeita**(~)
71. **Hiukset** oli letitettävä ja joka päivä solmittava eri rusetinauhalla(~)
72. (~)Venuksen näkyessä taivaalla piti liittää **kädet** yhteen(~)
73. Saisinko tavata **lankonne**?
74. (~)tehneeni **jonkin peruuttamattoman virheen**.
75. Vaikka tänään kohtaisitte **hänet**(~)
76. (~)huomenna hän olisi jo unohtanut **teidät**.
77. (~)hän menetti **kykynsä painaa asioita mieleensä**.
78. (~)painaa **asioita** mieleensä.
79. Lankoni satutti **päänsä** liikenneonnettomuudessa.
80. Hän muistaa kyllä **kolme vuosikymmentä sitten löytämänsä teoreeman**(~)
81. (~)mutta ei **sitä, mitä söi eilen päivälliseksi**.
82. (~)**mitä** söi eilen päivälliseksi.
83. Sitä mukaa kuin sille tallentaa **jotakin**(~)
84. Minun oli vaikea hahmottaa, **mitä** 80 minuutin muisti käytännössä tarkoitti.
85. Olin toki monesti ollut avustamassa **sairaita ihmisiä**.
86. Huomasin portissa **vanhannäköisen lukon**.
87. (~)minkäänlainen avain ei enää onnistuisi aukaisemaan **porttia**.
88. Onko **asia** sovittu?
89. Rouva ei näemmä tahtonut tarjota **tilaisuutta** lisätiedusteluille.
90. (~)**rehottavia oksia** ei ollut karsittu lainkaan.
91. (~)Professori ei ensimmäiseksi tiedustellut **nimeäni**(~)
92. (~)Professori ei ensimmäiseksi tiedustellut nimeäni vaan **jalkani kokoa**.
93. Kerroin siis **sen** mitä minulta odotettiin.
94. (~)**mitä** minulta odotettiin.
95. Professori veti **käsivartensa** puuskaan(~)
96. Professori veti käsivartensa puuskaan ja sulki **silmänsä**.
97. **Mitä** kertoma tarkoittaa?
98. Kun **luonnolliset luvut yhdestä neljään** kerrotaan toisillaan(~)
99. Kun **luonnolliset luvut yhdestä neljään** kerrotaan toisillaan, saadaan **24**.
100. (~)aistin **lämmön** hänen äänessään.

Transitiivilauseiden ryhmittely

Ryhmä 1. (S→O)

- 1a. (53) (~)kortin taustapuolelle lyötiin **sininen tähtileima**.
- 1b. (48) Kotipalveluiden välityssuuskunta Akebono lähetti **minut** ensi kertaa Professorin luokse(~)
- 1c. (52) Kun **työntekijää** vaihdettiin valituksen takia(~)
- 1d. (22) **Häntä** ilahdutti enemmän hätäpäissä keksitty tolkuttoman väärä vastaus(~)
- 1e. (77) (~)hän menetti **kykynsä painaa asioita mieleensä**.
- 1f. (86) Huomasin portissa **vanhannäköisen lukon**.
- 1g. (20) (~)matolle poikani oli viskannut **koulureppunsa**.
- 1h. (100) (~)aistin **lämmön** hänen äänessään.
- 1i. (90) (~)**rehottavia oksia** ei ollut karsittu lainkaan.
- 1j. (75) Vaikka tänään kohtaisitte **hänet**(~)

Ryhmä 2. (C→O)

- 2a. (21) Professori ei milloinkaan edellyttänyt meiltä pelkästään **oikeita vastauksia**.
- 2b. (91) (~)Professori ei ensimmäiseksi tiedustellut **nimeäni**(~)
- 2c. (92) (~)Professori ei ensimmäiseksi tiedustellut nimeäni vaan **jalkani kokoa**.
- 2d. (97) **Mitä** kertoma tarkoittaa?

Ryhmä 3. (M→O)

- 3a. (46) Professori katsoi **paahtoleipää** niin keskittyneesti(~)
- 3b. (73) Saisinko tavata **lankonne**?
- 3c. (63) Kunhan vain autatte **lankoani** viettämään tuiki tavallista arkielämää(~)
- 3d. (24) (~)hän osasi rohkaista **meitä**(~)
- 3e. (61) (~)hän loi minuun **epäluuloisen silmäyksen**(~)
- 3f. (85) Olin toki monesti ollut avustamassa **sairaita ihmisiä**.
- 3g. (17) (~)testasimme kolmestaan **sitä taikuutta**(~)
- 3h. (26) Eli täytyy saada **se** tulokseksi kertomalla jokin luku itsellään?
- 3i. (99) Kun luonnolliset luvut yhdestä neljään kerrotaan toisillaan, saadaan **24**.
- 3j. (12) Mutta en keksi **muutakaan**.
- 3k. (3) (~)tämän tasainen päälaki toi hänen mieleensä **neliöjuuren merkin**.
- 3l. (19) Hehkulamppu valaisi säästeliäästi **työhuonetta**(~)
- 3m. (70) Jotkut asiakkaani olivat antaneet **älyttömiä ohjeita**(~)

Ryhmä 4. (→O)

- 4a. (9) (~)sellaisillekin, **joita** emme voi paljain silmin havaita.

- 4b. (11) (~)joukossa, **jotka** opimme Professorilta(~)
- 4c. (50) (~)asiakkaita, **joita** muut pitivät liian hankalina(~)
- 4d. (82) (~)**mitä** söi eilen päivälliseksi.
- 4e. (84) Minun oli vaikea hahmottaa, **mitä** 80 minuutin muisti käytännössä tarkoitti.
- 4f. (94) (~)**mitä** minulta odotettiin.
- 4g. (30) Tapansa mukaan Professori ei hoputtanut **meitä**.
- 4h. (33) (~)katsella meitä miettimässä **jotakin** hartaasti.
- 4i. (76) (~)huomenna hän olisi jo unohtanut **teidät**.
- 4j. (83) Sitä mukaa kuin sille tallentaa **jotakin**(~)
- 4k. (43) (~)Professori ei unohtanut pahoitella **häiriötä**.
- 4l. (45) (~)hän jäi kurkistelemaan **leivän valmistumista** uunimallisten paahtimen lasiluukusta.
- 4m. (69) Vanha rouva kopautti kepillään **maata**.
- 4n. (40) (~)hän osoitti **suurta nöyryyttä**.
- 4o. (62) (~)varoen kuitenkin **katseidemme kohtaamista**.
- 4p. (87) (~)minkäänlainen avain ei enää onnistuisi aukaisemaan **porttia**.
- 4q. (15) (~)se ei anna **riittävästä kuvaa** Professorin kanssa viettämämme ajan merkityksestä.
- 4r. (88) Onko **asia** sovittu?